

Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

Babinčak, Bojan

Master's thesis / Diplomski rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:071210>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij: Informacijske znanosti

Bojan Babinčak

**Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost sitnog tiska
Gradskog muzeja Vukovar**

Diplomski rad

doc.dr.sc. Jelena Lakuš

Osijek, 2011.

Sažetak

U radu će biti govora o značenju sitnog tiska u kontekstu zavičajnosti vukovarskog kraja. Obradena je problematika zavičaja i zavičajnosti na primjeru građe Gradskog muzeja Vukovar, odnosno konkretno sitnog tiska. Naglasak će biti stavljen na mogućnosti opisa građe sitnog tiska i njegovoj primjeni u budućnosti izradom digitalne zbirke, organizacijom tematskih izložbi i izradom bibliografije. U radu je naglašena i uloga sitnog tiska kao vrlo značajnog i vrijednog komunikacijskog i informacijskog medija u vrijeme kada drugih medija nije bilo. Tematika koja je zastupljena u radu daje prikaz društveno-kulturnih i gospodarskih prilika u Vukovaru od kraja 19. stoljeća do početka Drugog svjetskog rata.

Ključne riječi: zavičaj, Gradski muzej Vukovar, sitni tisak, tematska izložba, bibliografija, digitalna zbirka.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Zavičajnost, zavičajna baština i zavičajni muzej	
2. 1. Zavičajnost, zavičajna baština i kulturni identitet	6
2. 2. Zavičajni muzej	8
3. Zavičajna baština Vukovara: Gradski muzej Vukovar	
3. 1. Povijest Gradskog muzeja Vukovar	11
3. 2. Zavičajna baština vukovarskog kraja i zbirka sitnog tiska u Gradskom muzeju Vukovar	13
4. Povijesne, kulturne i gospodarske prilike u Vukovaru od kraja 19. do početka Drugog svjetskog rata	
4. 1. Kulturno-povijesne prilike u Vukovaru od kraja 19. do početka Drugog svjetskog rata	17
4. 2. Gospodarske prilike i ekonomska slika Vukovara od kraja 19. do početka Drugog svjetskog rata	20
5. Kulturno-povijesna, zavičajna i umjetnička vrijednost zbirke sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar	
5. 1. Sitni tisak kao informacijsko-komunikacijski medij	23
5. 2. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost zbirke sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar	26
5.3. Umjetnička vrijednost zbirke sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar	30
6. Kako građu sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar učiniti vidljivom u budućnosti?	
6. 1. Stvaranje digitalne zbirke sitnog tiska	33
6. 2. Tematske izložbe	34
6. 3. Bibliografija sitnog tiska	36
7. Zaključak	38
8. Popis literature	40
9. Prilozi	

1. Uvod

Zavičajna baština određenog kraja oslikava njegov povijesni i kulturni razvoj, raznolikost običaja i tradiciju u okviru šireg nacionalnog konteksta. Sitni tisak je medij koji ima zavičajni karakter jer informira lokalnu zajednicu i komunicira s njom na način slanja poruke korisniku s ciljem njegove povratne reakcije, odnosno pozitivnog učinka. Kao medij komunikacije i informiranja bio je zastupljen također i u Vukovaru, o čemu svjedoči bogata građa Gradskog muzeja Vukovar. Povijesni trenutak i njegove osobitosti ostale su zabilježene na pozivnicama, reklamama, zahvalnicama i ostaloj građi sitnog tiska kao trajni pokazatelj društvene i kulturne slike Vukovara i stupnja njegova gospodarskog razvoja tijekom povijesti. Budući da sitni tisak ima veliku kulturno-povijesnu vrijednost za grad Vukovar, njegova je zaštita, ali i prezentacija široj društvenoj zajednici putem izložbi i digitalnih zbirki koje će na jednom mjestu ponuditi korisniku građu identičnu izvorniku, više nego prijeko potrebna. Pozivnice, oglasi, reklame i ostala građa pružaju nam na jednom mjestu konkretnu informaciju, sažetu i jednostavnu na način da korisnik bude što brže informiran. Takva je građa često popraćena likovnim oblikovanjem, slikom ili nekim zanimljivim grafičkim detaljem koji ima za cilj naglašavanje teksta i poruke koju on nosi. Iz nje možemo također vidjeti i način na koji su izdavači i tiskari u prošlosti nastojali ciljano privući korisnika. Ne treba zaboraviti da je, uz plakat, sitni tisak bio u povijesti najvažniji informativni i reklamni medij. Tekst koji dominira na takvoj građi najčešće je uobličen jednostavnim rečenicama, ponekad i uz neki zanimljivi slogan. U budućnosti, kada građa postane dostupna putem izložbe ili digitalne zbirke, ona će dobiti na još većoj vrijednosti jer će s njom i mogućnošću njezine primjene biti upoznat široki potencijalni krug korisnika.

U prvom, teoretskom poglavlju koje slijedi nakon uvoda pojašnjeni su pojmovi zavičaj, zavičajnost i zavičajna baština te s njima povezan pojam kulturnog identiteta. Također definira se i zavičajni muzej. U drugom poglavlju rada govori se o Gradskom Muzeju Vukovar kao primjeru zavičajnog muzeja. Nakon kratkog povijesnog pregleda razvoja Muzeja, sažeto se opisuju odjeli i zbirke koje Muzej posjeduje, s posebnim osvrtom na zbirku sitnog tiska koja je sastavni dio kulturno-povijesne zbirke. Budući da veći dio građe te zbirke čini materijal iz razdoblja od kraja 19. stoljeća pa do početka Drugog svjetskog rata u četvrtom se poglavlju opisuju kulturno-povijesne i gospodarske prilike Vukovara u navedenom razdoblju na kraju 19. stoljeća pa do početka Drugog svjetskog rata. Peto

poglavlje rada istraživačke je naravi. Kroz odabrane primjere pokazana je važnost sitnog tiska kao informacijsko-komunikacijskog medija u razdoblju u kojem je pisani medij bio jedino sredstvo prenošenja informacija i ključni segment komunikacije između prenositelja informacija i njegova primatelja. Također se pojašnjava važna kulturno-povijesna i umjetnička vrijednost sitnog tiska za grad Vukovar i njegovu okolicu. Šesto je poglavlje posvećeno problematici moguće prezentacije sitnog tiska u budućnosti. Predlažu se tri moguća načina: putem tematskih izložbi, digitalizacijom same građe te stvaranjem bibliografije. Zaključuje se da bi se na taj način zbirka sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar mogla popularizirati te biti dostupna širem krugu korisnika zainteresiranih za zavičajnu povijest grada Vukovara i njegova šireg zavičajnog prostora.

2. Zavičajnost, zavičajna baština i zavičajni muzej

2. 1. Zavičajnost, zavičajna baština i kulturni identitet

Zavičajnost i zavičaj su kao određeni segmenti šireg društva i nacije povezani unutar informacijskog društva na globalnoj razini i na taj način omogućuje im se opstanak i promoviranje na većem prostoru. Unutar nacije postoje manje zajednice koje žive na određenom prostoru i čine zavičaj kao jedinstveni prostor s određenim kulturno-povijesnim specifičnostima i različitostima unutar društva. Zavičajnost kao pojam možemo protumačiti i odrediti upravo kao neki geografski prostor na kojem živi određeni broj ljudi koji vole i izgrađuju prostor na kojem žive. Kao i svaka druga riječ leksem «zavičaj» je kroz povijest imao različite jezične oblike i značenja. U rječniku Ivana Belostenca *Gazophylacium Illyrico-Latinum* iz 1740. godine leksema «zavičaj» uopće nema, dok se u rječniku *Rjecosloxye slovinsko-italinsko-latinsko* Joakima Stullija, tiskanom u Dubrovniku 1806. godine, leksem «zavičaj» javlja u iznenađujućem značenju, kao «običaj».¹ «Pojam «zavičaj» danas je u hrvatskom standardnom jeziku uobičajen pojam te je njegovo korištenje u mnoštvu različitih funkcija toliko prošireno da ih je vrlo teško tipološki sistematizirati na način koji bi mogao zadovoljiti rastuće potrebe».² «Zavičaj može značiti samo određeno naselje, mjesto, a može po značenju uz uže mjesto obuhvatiti i njegovu užu i širu okolicu, napokon i cijelu pokrajinu».³ U užem smislu riječ «zavičaj» predstavlja mjesto rođenja određene osobe, a u širem smislu može obuhvatiti i šire područje omeđeno nekim administrativnim granicama koje mogu biti određene nekim povijesnim ili kulturnim karakteristikama. Zavičaj, kao dio određenog šireg nacionalnog segmenta predstavlja vrijednost koju je potrebno njegovati i očuvati, a ta vrijednost je upravo baština koju su nam ostavili naši preci.

Značenje riječi «baština», dakle, «predstavlja ukupnost iz prošlosti sačuvanih i njegovanih dobara».⁴ Kulturna baština je dio baštine određen kulturnim usmjerenjem sadržaja baštine i značenjem nasljeđivanja materijalnih svjedočanstva i vrijednosti prošlosti s ciljem očuvanja i upotrebe u sadašnjosti. Kulturna baština je prepoznatljivi i naslijeđeni skup

¹ Više o jezičnom razvoju leksema „zavičaj“ vidjeti u: Roksandić, Drago. Zavičajna povijest : izazovni pojmovi. // Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu : zbornik / Prvi hrvatski simpozij o nastavi povijesti Urednici Marijana Marinović, Drago Roksandić. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006. Str. 25.

² Isto.

³ Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 21, 1/4(1975), str. 17.

⁴ Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb : Noviliber, 1998. Str. 47.

vrijednosti što su ljudima ostavili njihovi preci, a koju čini jedan od temelja kulturnih posebnosti različitih društvenih grupa. Zavičajna baština predstavlja sve ono što je ikad stvoreno, od oruđa i oružja preko građevina i upotrebnih predmeta nastalih zahvaljujući znanju i vještinama koje su razvili pojedinci i zajednice u konkretnom trenutku razvoja.⁵ Zavičajna baština je sve ono što kulturno-povijesno određuje neki određeni definirani geografski pojam, one zajedničke vrijednosti koje su važne za očuvanje i prezentaciju široj društvenoj zajednici. Takva zajednica koja živi na određenom prostoru stvara određene kulturne vrijednosti koje ju obilježavaju i čine prepoznatljivima unutar nacije, odnosno države. Zavičaj određene kraja čine ljudi, njihove materijalne tvorevine i njihov duhovni izričaj koji onda čini zavičajnu zbirku koja predstavlja svekoliki prikaz stvaranja i djelovanja ljudi unutra zavičaja. U današnjem vremenu globalizacije, zavičajna je baština vrijednost koja pojedinca i zajednicu identificira prema određenim indikatorima koji su relevantni za kulturni i svaki drugi opstanak.⁶ Sastavni dio svake baštine je i identitet koji omogućuje prepoznavanje određenog naroda ili nacije u širem globalnom kontekstu.

«Identitet je pojam koji označava potpunu podudarnost materijalnog i duhovnog na više društvenih razina. Identitet okuplja tri osnovne kategorije odnosno skupine elemenata : vrijeme, prostor i društvo.»⁷ «U kategoriji vrijeme pojavljuje se elementi prošlosti, sadašnjosti i budućnosti uz pojavu trajnosti i učestalosti. Prostor čine mikro i makroregije kao što su priroda, urbani i ruralni prostor, ali i niz drugih prostora koji svojim značajkama mogu utjecati na određivanje pojma identiteta. Unutar kategorije društva nalaze se pojmovi socijalni, nacionalni, javni ili privatni prostor.»⁸ Korištenjem odnosno kombinacijom svih triju kategorija možemo odrediti svojevrsni identitet kao npr. identitet neke mikroregije u prošlosti s aspekta grupe ljudi koji su u njoj živjeli.⁹ Svaki materijalni predmet, konkretna duhovna ili materijalna tvorevina ima određenu vrijednost, dio je identiteta vremena u kojem je nastalo te nam šalje spoznaju o postojanju materijalnog traga koji sežu do različitih dubina prošlosti i prostora.¹⁰ Nacionalna baština, kako ona materijalna tako i nematerijalna, imaju neprocjenjivu vrijednost za svaki narod kojemu pripada te ga određuje u njegovoj bitnosti i daje mu određeni identitet koji ga čini prepoznatljivim među drugim narodima. Stoga je važno očuvati baštinu za sljedeće generacije, jer je ona sastavni dio naše kulture i tradicije, a

⁵ Brajčić, Marija; Mrkonjić, Anđelko. Pedagoški aspekti etno - muzeja Slivno. // Život i škola 15-16(1/2/2006) URL: http://hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=39446 (26-02-2011)

⁶ Isto.

⁷ Maroević, Ivo. Baštinom u svijet. Petrinja : Matica Hrvatska, 2004. Str. 39.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto.

time i našeg identiteta.¹¹ Kako bi mogli razumjeti kulturni identitet u okviru zavičajnosti i njegovom značaju u nacionalnom kontekstu potrebno je definirati i odrediti ključne pojmove kako bi lakše mogli shvatiti ulogu identiteta određenog zavičaja koji predstavlja nacionalnu kulturnu vrijednost. Kako se svaki živi organizam sastoji od manjih dijelova (mikroorganizama) tako se i nacije sastoje od manjih dijelova koji čine zajednice koje žive na određenom prostoru, zavičaju, a izgrađuju naciju, odnosno državu kao organizam. Svaka osoba ima svoj identitet koji predstavlja odgovor na pitanje tko smo i po čemu smo to što jesmo, kamo pripadamo. Kulturni identitet se najbolje oslikava na manjem prostoru odnosno zavičaju jer možemo jednostavnije i preciznije sagledati sve kulturne i društvene vrijednosti koje zajedno s drugim prostorima čine nacionalni identitet. Svaka materijalna, ali i nematerijalna tvorevina zavičaja oslikava i naglašava određeni kulturni aspekt određenog područja, govori nam o povijesnim i društvenim prilikama, načinu života, običajima i predstavlja mali dio mozaika nacionalne baštine i kulture. Važno je stoga prezentirati i istraživati zavičajne vrijednosti i spajati ih u jedan jedinstveni nacionalni kulturni prostor koji sa svojim raznolikostima čini zasebni i jedinstveni nacionalni kulturni identitet. Pritom, treba reći da kultura nije ograničena geografski. Ona prelazi granice određenog naroda spajajući se s ostalim kulturama. Svaki narod ima svoju vlastitu kulturu u kojoj ima elemenata i modela drugih kultura s kojima je bila u doticaju.

2. 2. Zavičajni muzej

Kulturna baština i nacionalni identitet sastavni su dijelovi svakog društva. Muzeji, odnosno konkretno zavičajni muzeji, su kao baštinske ustanove zadužene za očuvanje i prezentiranje svakog segmenta kulturne baštine kako bi na jednom mjestu jasno bio vidljiv povijesni i kulturni razvoj zavičaja kroz eksponate koje predstavljaju u svojim zbirkama. Muzeji danas predstavljaju važne kulturne ustanove koje se prema vrsti građe koju prikupljaju i geografskom području na kojem djeluju dijele na: arheološke, tehničke, prirodoslovne, nacionalne, zavičajne, gradske i druge. «Muzej je instaliran u antici, u vrijeme kad je bio dom muza, dakle dok nije bio vezan uz predmete, ni njihovo skupljanje... Tek će renesansno vrijeme u svojoj interpretaciji klasičnih antiknih kategorija primijeniti izraz i pojam muzeja na

¹¹ Reljac-Fajs, E. Zavičajna baština i održivi razvoj. // Cjeloživotno učenje za održivi razvoj. Urednici Vinka Uzlelac, Lidija Vujičić. Rijeka : Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, 2008. Str. 123. URL : http://www.ufri.uniri.hr/data/book_2.pdf (2011-05-25)

kolekciju predmeta, koji će svojom materijalnošću biti nositelji pamćenja, ali onih duhovnih vrijednosti što su ih svojim interesom i širinom pokrivale muze, no ne samo klasičnih već i tada suvremenih novih značenja.»¹²

Zavičajni muzej je tip općeg muzeja koji prikuplja, obrađuje, čuva i prezentira građu vezanu uz područje djelovanja koje može biti jedno mjesto ili naselje, odnosno može obuhvatiti i njegovu užu ili širu okolinu ili cijelu regiju. Kod određivanja granice djelovanja zavičajnog muzeja uzima se administrativno-teritorijalna podjela, a prema potrebi i povijesno-kulturni razvoj.¹³ Svojim djelovanjem zavičajni muzej doprinosi očuvanju kulturne baštine određenoga kraja kao i razvoju cjelokupne zajednice kao segmenta određenog šireg identiteta. Zavičajni karakter muzeju u pravilu daje prostor djelovanja i prikupljanja građe. Većina muzeja, a zavičajni možda još i više, osnivali su se na poticaj uglednih građana određenog područja koji su cijenili i prikupljali kulturnu baštinu svoga kraja i darivali je prilikom osnivanja muzeja. Te prve muzejske zbirke, često nazivane prema svojim darovateljima, su na taj način trajno ostale sačuvane i prezentirane javnosti kao zavičajna vrijednost.

U skladu sa svojim poslanjem muzej prikuplja građu koja svojim sadržajem doprinosi znanju o povijesnim, kulturnim, umjetničkim, etnografskim i drugim temama određenog zavičaja. Zavičajni muzej nastoji sakupiti i sačuvati svu kulturnu baštinu (materijalnu i nematerijalnu) i učiniti ju vidljivom svim zainteresiranim građanima. Građa koju prikuplja zavičajni muzej omogućuje svestrano upoznavanje zavičaja, njegovu prošlost i sadašnjost te ima znanstvenu, dokumentacijsku, povijesnu, umjetničku i praktičnu vrijednost. Takva građa odražava cjelokupni život jednog područja, od njegovog nastanka do danas, obuhvaćajući povijesni, gospodarski i društveni razvoj kao i kulturnu povijest, tradiciju i umjetničko stvaralaštvo.¹⁴ Zavičajni muzej treba sadržavati zbirke koje jasno oslikavaju kulturne, povijesne, prirodne i društvene karakteristike i posebnosti kraja u kojem djeluje. Zavičajne zbirke mogu se osnivati i prikupljati u svim baštinskim ustanovama- knjižnicama, muzejima i arhivima s ciljem zaštite, očuvanja i prezentacije.¹⁵ Zavičajni muzej bi svakako trebao razvijati i muzejsku knjižnicu koja bi trebala sakupljati sve tiskovine i knjige koje se odnose na zavičaj kao i knjige osoba koje su podrijetlom iz određenog zavičaja. Knjižnica treba stoga popunjavati svoj fond, izgrađivati ga u skladu s namjenom i poslanjem te voditi računa o

¹² Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993. Str. 267.

¹³ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (2011-03-21)

¹⁴ Isto.

¹⁵ Tošić-Grlač, Sanja. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu : zbornik radova, Vol.1 No.1 Ožujak 2010. URL : http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=83704 (2011-06-07)

očuvanju materijala. Muzej zavičajnog karaktera se stoga ne treba i ne može odrediti prema nekom određenom području istraživanja jer mu je poslanje jasno definirano kao opći muzej koji treba voditi brigu o očuvanju cjelokupne baštine zavičaja. Kako bi muzej, pa tako i zavičajni, imao svoj smisao postojanja potrebno je dobro upravljanje i vođenje muzeja u što svakako pripada i suradnja s ostalim kulturnim i obrazovnim ustanovama zbog što bolje prezentacije i upoznavanja građana s važnošću očuvanja i promicanja zavičajnog konteksta u cjelokupnoj nacionalnoj baštini.¹⁶

Gradski Muzej Vukovar, o kojem će detaljnije biti riječi u idućem poglavlju, svojim poslanjem i djelovanjem spada u red zavičajnih muzeja jer sustavno radi na prikupljanju i istraživanju građe Vukovara i vukovarskog kraja s ciljem prezentiranja i očuvanja baštine. Značaj Muzeja u okviru današnjeg globalnog društva je nemjerljiva jer on omogućuje prezentaciju zavičajne baštine ne samo kroz stalne postave nego i virtualnom prezentacijom u budućnosti kako bi kultura vukovarskog kraja bila dostupna široj društvenoj zajednici.

¹⁶ Isto.

3. Zavičajna baština Vukovara: Gradski muzej Vukovar

3. 1. Povijest i djelovanje Gradskog muzeja Vukovar

Gradski muzej Vukovar je, dakle, ustanova iznimne kulturne i zavičajne vrijednosti kako za sam grad tako i za cjelokupnu hrvatsku baštinu. Vukovarski gradski muzej je ustanova s bogatim i vrijednim fondom zavičajnog karaktera koji oslikava kulturno-povijesne i društvene prilike vukovarskog kraja od vremena vučedolske kulture do novijeg doba. Pokušaje osnivanja muzeja pronalazimo još u 19. stoljeću kada su pojedini ugledni Vukovarci predlagali osnivanje muzeja, ali bez konkretnog učinka. Vukovarsko područje je zbog svoga izuzetnog geografskog smještaja oduvijek bio važan prostor gdje su različite civilizacije i narodi ostavili svoj materijalni trag. Upravo je navedena činjenica dovela do logičnog slijeda, odnosno potrebe za osnivanjem gradskog muzeja. Ozbiljnije prijedloge o osnivanju Gradskog muzeja Vukovar možemo pratiti od sredine 20. stoljeća kada će pojedini građani darivati svoje vrijedne zbirke (povijesnog oružja, različite dokumente, novine i sl.), a vukovarska općina zatražiti ustupanje dokumenata i predmeta o županiji Srijemskoj.¹⁷ Donacijom stilskog namještaja, oružja, umjetničkih predmeta i znatne količine rimskog novca, dr. Antun Bauer potiče konačno osnivanje Gradskog muzeja u Vukovaru, koji je odlukom Narodnog odbora 1946. godine i osnovan, a djelovanje započinje prvom stalnom izložbom 1948. godine.¹⁸

Na početku svoga djelovanja Muzej je bio smješten u baroknoj zgradi nekadašnje Diližanske pošte u samom središtu grada. Napokon se moglo započeti s prikupljanjem kulturne baštine s područja grada i susjednih sela, čišćenjem i konzerviranjem predmeta te osnivanjem prvih stalnih muzejskih zbirki. Muzejska djelatnost odvijala se paralelno s arheološkim istraživanjima na lokacijama u Vukovaru (Lijeva bara) kao i na Vučedolu gdje su otkriveni bogati arheološki nalazi iz mlađeg eneolita koji će u budućnosti obilježiti i sam rad Muzeja. Od 1964. godine Gradski muzej Vukovar nastavlja svoje djelovanje u baroknom dvorcu grofova Eltz gdje će ostati smješten do Domovinskog rata. Preseljenjem u dvorac Eltz Muzej je dobio prikladan prostor za odvijanje svojih djelatnosti i smještaj dotadašnjih i osnivanje novih muzejskih zbirki. Stalnim postavom u 24 sobe dvorca Muzej prikazuje kronološki slijed prošlosti vukovarskog kraja. Do početka Domovinskog rata Gradski muzej

¹⁷ Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968. Str. 3.

¹⁸ Marić, Ruža. Gradski muzej Vukovar. // Glasnik slavonskih muzeja 25, 2(1998), str. 31.

Vukovar razvit će svoju djelatnost u četiri muzejsko-galerijske institucije: Zbirku Bauer i galeriju umjetnina, Muzej nobelovca Lavoslava Ružičke, Muzej novije povijesti i Gradski muzej koji će u svojem fundusu imati oko 50 000 predmeta. Bogatu muzejsku djelatnost naglo prekidaju ratna događanja 1991. godine te su djelatnici Muzeja, kao i ostali građani Vukovara, prisiljeni napustiti svoj grad. Dvorac Eltz u kojem je bio smješten najveći dio muzejskog prostora, kao i ostale muzejske građevine, pretrpjele su velika razaranja, a građa je većinom otuđena ili uništena.

Nakon protjerivanja, djelovanje Muzeja je nastavljeno u progonstvu prikupljanjem donacija hrvatskih i inozemnih umjetnika i pripremanjem za povratak u Vukovar. Nastavljajući rad u Zagrebu i Muzejsko-dokumentacijskom centru djelatnici Gradskog muzeja Vukovar uključili su se u akcije prezentacije kulturno-povijesnih vrijednosti grada Vukovara kao i u informiranje domaće i svjetske javnosti o stradanjima kulturno-povijesnih spomenika. Jedna od najznačajnijih akcija djelovanja muzeja bila je prikupljanje likovnih djela umjetnika iz Hrvatske i inozemstva u zbirku pod nazivom «Muzej Vukovara u progonstvu». Tijekom rada u progonstvu Gradski muzej Vukovar je izdao fotomonografiju «Vukovar» i «Crtice iz prošlosti Vukovara» franjevca Placida Belavića, pretisak izdanja iz 1927. godine. Kao rezultat petogodišnjeg rada u progonstvu, te prikupljanja i lociranja građe vezane uz kulturnu baštinu grada, nastao je ciklus izložbi «Vukovar – pripremajući povratak – Baština i obnova».

Ponovno djelovanje u Vukovaru Gradski muzej Vukovar započinje 27. svibnja 1998. godine, baš na 50. godišnjicu svoga osnutka, nastavljajući svoje djelovanje prezentiranja i očuvanja kulturne baštine vukovarskog kraja.¹⁹ U tijeku je realizacija obnove dvorca Eltz gdje će biti ponovno smještene muzejske zbirke i Muzej te izgradnja Muzeja vučedolske kulture, tj. stvaranje jedinstvenog muzeološko-galerijskog, znanstvenog i multimedijalnog centra u kojemu će se čuvati i prezentirati kulturna baština. Djelovanjem Ministarstva kulture RH i Povjerenstva za povrat kulturnih dobara, od 2001. do kraja 2004. godine iz Srbije i Crne Gore vraćeno je 14.775 muzejskih predmeta otuđenih iz Gradskog muzeja Vukovar.²⁰

¹⁹ Isto.

²⁰ Muzejsko-dokumentacijski centar. URL : <http://www.mdc.hr/RatneStete/hr/rezultat1.asp?g=41&m=> (2011-05-04)

3. 2. Zavičajna baština vukovarskog kraja i zbirka sitnog tiska u Gradskom muzeju Vukovar

Muzeološki predmeti koji čine zavičajnu baštinu vukovarskog kraja dolazili su u muzej darovnicama uglednih vukovarskih obitelji, slučajnim pronalascima ili otkupom. Mnogi predmeti pronađeni su po zabačenim tavanima, u podrumima i drugim ekonomskim objektima starih kuća, ustanova ili škola.²¹ Svu povijesnu problematiku vukovarskog kraja obradio je kao jedan od svojih zadataka i Gradski muzej Vukovar s mnoštvom vrijednih i zanimljivih eksponata u okviru svojih zbirki.²² Gradski muzej Vukovar svoje djelovanje ostvaruje kroz: Kulturno-povijesnu zbirku i arhiv, Arheološki odjel, Numizmatičku i etnografsku zbirku, Zbirku Bauer i galeriju umjetnina, Spomen muzej nobelovca Lavoslava Ružičke i Spomen muzej II. Kongresu KPJ te muzejsku knjižnicu.²³

Kulturno-povijesna zbirka sadrži veliki broj cehalija kao što su rijetke cehovske škrinje, barjake i arhivsku građu s preko 1000 predmeta koji daju uvid u bogati život vukovarskog obrtništva iz 18. i prve polovice 19. stoljeća. Zbirka sadrži i predmete od umjetničkog kovanog željeza, kreacije stilskog namještaja (salonske garniture, rezbarene stolice, raskošna ogledala, ormare, police, krevete, komode, vitrine i dr.) kao i lijepu zbirku satova, od velikih salonskih pa do zidnih, stajaćih, džepnih, budilica i dr. Vrijedno je spomenuti i zbirku stakla, pehara i čaša. Građa koju sadrži zbirka pokriva vrijeme od formiranja starog Vukova kao središta Vukovske župe, preko doba turske vladavine u 16. i 17. stoljeću pa sve do formiranja županije Srijemske 1745. godine. Većina predmeta je iz vremena baroka, kada u Vukovaru žive bogate građanske obitelji, ali ima i predmeta iz kasnijih razdoblja (klasicizam i secesija). Zbirka oružja sadrži oko 250 primjeraka hladnog i lakog vatrenog oružja iz vremena od 16. do 20. stoljeća, kao što su mačevi, sablje, kubure, lovačko oružje, ali i vojna odlikovanja, medalje, barutnice i dr. Velika pozornost od samog osnivanja muzeja posvećena je prikupljanju fotografija. U fotoarhivu se čuva više od 3000 snimaka Vukovara i obližnjih mjesta, proslava, manifestacija, krajobraza i slično. U sklopu arhivske građe nalazi se i niz pergamena, listina i ostale građe iz vremena srednjeg vijeka, kao

²¹ Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968. Str. 20.

²² Ogledi za kulturna pitanja. Urednički odbor Ivo Šulc, Ante E. Brlić, Brane Crlenjak. Vukovar : Radničko sveučilište, 1958. Str. 18.

²³ Muzejske zbirke i muzejski postav odnose se na vrijeme do Domovinskog rata. Sadašnji postav još nije definiran, dijelom zbog obnove dvorca Eltz gdje će biti smješten muzej, a dijelom i zbog restauracije građe nakon povratka u Vukovar.

i stare matične knjige i jedinstvena pismohrana srijemskog židovskog nadrabinata.²⁴ U okviru ove zbirke nalazi se i zbirka sitnog tiska o kojoj će biti detaljnije govora kasnije.

Vukovarsko područje je bogato arheološkim lokalitetima i stoga je arheološka zbirka vrlo vrijedna i sadrži veliku količinu građe koja je prikupljena istraživanjem i iskapanjem. Muzej je veliku pozornost upravo posvetio arheološkim istraživanjima koja su u velikoj mjeri urodila vrlo vrijednim nalazima prilikom ciljanih iskapanja ili slučajnim pronalaskom najčešće tijekom poljoprivrednih radova. Najviše površinskih nalaza prikupljeno je na Vučedolu tijekom radova na tamošnjem vinogradu kada su pronađeni vrijedni nalazi iz eneolita (kameni nožići, obrađene kosti i fragmenti keramike). Osim obilaska terena, djelatnici Muzeja sa suradnicima iz Arheološkog muzeja u Zagrebu vršili su istraživanja i na ostalim lokalitetima u Vukovaru (Lijeva bara, Petri skela, Vučedol), kao i u okolnim mjestima. U Vukovaru je iskapanjima potvrđeno oko petnaestak kultura, smještenih uglavnom uz Dunav, u koje spada i Vučedol kao jedan od najvažnijih prapovijesnih kompleksa u Europi. Ova zbirka sadrži veliku količinu građe i to najviše s lokaliteta Vučedol, kao što su ostaci keramičkih posuda, raznovrsne zdjele, amfore, vrčevi i najpoznatiji predmet - posuda u obliku vučedolske golubice.²⁵

Vrlo vrijednu zbirku čini i Numizmatička zbirka koja sadrži preko 10 000 predmeta kovanog i papirnato novca. Zbirka je nastala donacijama građana, a najvrjedniji komadi su i otkupljeni. Najveću donaciju ipak je dao osnivač Gradskog muzeja Vukovar dr. Antun Bauer koji je poklonio 3558 komada rimskog, srednjovjekovnog i recentnog novca. Iskapanjem na lokalitetima u blizini Vukovara pronađeni su i srebrni denari ugarsko-hrvatskog vladara Matije Korvina, Vladislava II i Ludovika II. U ovoj se zbirci također nalazi i rimski bakreni novac obitelji Konstantina, srebrni denari cara Sigismunda, kao i srebrni austrijski polutaliri i taliri te srednjovjekovni ugarski novac i austrijski srebrni novac iz 18. stoljeća. U muzeju se također nalazi i dio velike ostave srebrnih drahmi gradova Apollonije i Dyrachija pronađenih 1911. na širem području grada.

Muzej posjeduje i etnografsku zbirku. Materijal vezan uz ovu zbirku počeo se prikupljati odmah po samom osnutku muzeja, ali je zbog nedostataka financijskih sredstava otkupljen mali broj predmeta. Najveći dio građe iz toga vremena je darovan. Na području koje pokriva Gradski muzej Vukovar nalaze se četiri etnografski zanimljiva sela: Bogdanovci,

²⁴ Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968. Str. 20.

²⁵ Vučedolska kultura. // Hrvatska likovna enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Sv. 8. 2005. Str. 57.

Bapska, Lovas i Sotin koji su sačuvali svoje tradicionalne narodne nošenje. Ova je zbirka sačinjena od predmeta izrađenih od tekstila, drveta, keramike, porculana i metala.²⁶

Zbirka Bauer je nastala 1959. godine donacijom uglednog Vukovarca dr. Antuna Bauera i čini oko 1400 umjetnina iz 19. i 20. stoljeća. Ova vrijedna zbirka posjeduje najcjelovitiji fond hrvatske umjetnosti između dva svjetska rata među kojima spadaju djela Vlahu Bukovca, Mate Celestina Medovića, Ise Kršnjavoga, Ivana Meštrovića, Emanuela Vidovića, Frana Kršinića, Ljube Babića, Vladimira Filakovca, Vanje Radauš. Galerijski postav dao je antologijski prikaz hrvatske moderne umjetnosti. Po vrijednosti djela i zaokruženom cjelinom zbirka Bauer spada u red najznačajnijih galerijskih fundusa u Hrvatskoj.²⁷

Spomen muzej nobelovca Lavoslava Ružičke osnovan je 1977. godine i postavljen u rodnoj kući nobelovca u središtu Vukovara. Spomen muzej sadrži niz dokumenata, predmeta iz radnog kabineta nobelovca, kao i zbirku medalja, plaketa i priznanja. Najveći dio zbirke posvećen je otkriću u području organske kemije za koje je dobio i Nobelovu nagradu 1939. godine.²⁸

Naposlijetku, Muzej posjeduje i knjižnicu. Ona spada u red specijalnih knjižnica, poluotvorenog je tipa i njezina povijest je vezana uz nastanak samog muzeja. Podlogu za osnivanje muzejske knjižnice dao je također dr. Antun Bauer koji je donacijom materijala sakupljenog po tavanima napuštenih prije svega njemačkih i židovskih kuća omogućio rad knjižnice i čuvanje vrijedne građe. Knjižnica Gradskog muzeja Vukovar je najveći dio svoga fonda dobila poklonima, donacijama, muzejskim razmjenama sa srodnim ustanovama, a najmanjim dijelom otkupom. Na taj način knjižni fond se neprestano popunjavao i povećavao. Prema Muzejskom izvješću iz 1978. godine, muzejska je knjižnica imala 6500 naslova. Sve do kraja 70- tih godina muzejska knjižnica nije imala svoj prostor, već se najveći dio fonda nalazio u prostorijama djelatnika Muzeja. Najveći dio fonda knjižnice je zavičajna zbirka «Vukovariensia», zatim građa iz područja povijesti, arheologije, umjetnosti i etnologije. Poseban dio knjižnice čini zbirka rariteta RARA, koju čine rijetka i vrijedna izdanja od 15. do 20. stoljeća. Zbirka se sastoji od djela Vukovaraca, od knjiga izdanih ili tiskanih u Vukovaru ili im je tema vezana uz Vukovar. Obuhvaća područja vezana uz književnost, povijest, arheologiju, umjetnost, pravo, ekonomiju, medicinu, veterinu, tiskarstvo i Domovinski rat. Poseban dio je periodika u kojoj su smješteni i razvrstani pojedinačni primjerci i godišnji

²⁶ Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968. Str. 22.

²⁷ Marić, Ruža, Nav.dj., str. 31.

²⁸ Isto.

uvezi novina koje su tiskane i izdavane u Vukovaru. Zbog svoje vrijednosti i svog značaja zbirka je 1989. godine dobila status pokretnog spomenika kulture I. kategorije.²⁹

Kao što je već spomenuto, zbirka sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar nalazi se u okviru kulturno-povijesne zbirke. Građa je smještena unutar arhivskih kutija pojedinih vukovarskih društava kao popratni materijal vezan uz njihovo djelovanje i rad. Unutar kulturno-povijesne zbirke nalazi se oko 250 različitih pozivnica, letaka, proglasa, reklama i cjenovnika, koji oslikavaju kulturni i društveni život Vukovara od kraja 19. stoljeća do početka Drugog svjetskog rata. Riječ je velikom broju istovrsnog materijala koji ima većinom jednoliki format, te je izrađen uglavnom na papiru i kartonu lošije kvalitete, što je vidljivo iz raznih oštećenja. Ovakva je građa zbog rijetkog korištenja najčešće zapostavljena. Iz toga je razloga potrebna njezina sustavna i cjelovita organizacija kako bi postala dostupna korisnicima. Sitni tisak je primjer građe koja na jednostavan i sažet način korisniku daje cjelovitu informaciju vezanu uz sadržaj koji promovira ili opisuje. Građa koju posjeduje Muzej nije popisana niti tematski razvrstana unutar kutija, ali se radi na njezinoj obradi i organizaciji. Treba naglasiti da je sitni tisak vrsta građe koja zahtijeva, zbog svojih jedinstvenih osobina, poseban način obrade i smještaja, kao i optimalne klimatske i prostorne uvjete. Svakako je potrebno u budućnosti sav materijal koji pripada sitnom tisku odvojiti, opisati i stvoriti zasebnu zbirku koja će biti pregledna. Kao što je već spomenuto, najveći dio građe odnosi se na kraj 19. stoljeća pa do početka Drugog svjetskog rata, dok je građa iz drugih razdoblja manje zastupljena. U zbirci je zamjetno više primjeraka iste građe.

²⁹ Crevar, Olivera. Osobni intervju. 10.03.2011

4. Povijesne, kulturne i gospodarske prilike u Vukovaru od kraja 19. stoljeća do početka Drugog svjetskog rata

4. 1. Kulturno-povijesne prilike u Vukovaru od kraja 19. stoljeća do početka Drugog svjetskog rata

Razvoj grada Vukovara možemo pratiti još od srednjeg vijeka kada na današnjem prostoru grada iznad Dunava počinje izgradnja utvrde s podgrađem gdje su većinom živjeli obrtnici i trgovci. Nedugo nakon toga, 1231. godine, Vukovar dobiva status slobodnog kraljevskog grada odlukom hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. i od tada se postupno razvija kao trgovačko, kulturno i prometno središte Srijemske županije. Od 1861. godine, kada je ponovno obnovljena županija Srijemska, Vukovar postaje administrativno središte Srijema. Veći dio 19. stoljeća Vukovar se razvijao kao dvije zasebne općine - Stari i Novi Vukovar, koje je dijelio samo most preko rijeke Vuke. Dva desetljeća su trajale aktivnosti na spajanju dviju općina u jednu i tek će se 1873. godine spojiti u jedan grad.³⁰ Krajem 19. stoljeća Vukovar se nalazi u sastavu Austro-Ugarske monarhije te se u njemu oslikavaju kulturna i politička zbivanja koja su vladala i u ostalom dijelu Hrvatske. Stranačka opredjeljenja imaju utjecaj na društveni život multikulturalnog i multinacionalnog grada.³¹ U političkom životu Vukovara najveći utjecaj imaju dvije stranke - Narodna stranka, koja je imala pristaše unutar bogatog građanskog sloja Vukovara, među trgovcima i intelektualcima, te Unionistička stranka, sklona suradnji s Mađarima kojoj su se priklanjali vukovarski veleposjednici, naročito srpski, bogati trgovci, visoki državni činovnici i učitelji. Veći dio stanovništva ipak nije bio uključen u stranačke aktivnosti. Krajem stoljeća, 1895. godine, u Vukovaru počinje djelovati klub Socijaldemokratske stranke Hrvatske i počinje razdoblje u kojem će Vukovar postati poznato središte socijaldemokratskog pokreta. Srijemska županija je tijekom druge polovice 19. stoljeća još uvijek bila najveća u Slavoniji i Srijemu s deset kotareva i odgovarajućim brojem upravnih općina.³² Proglašenjem Države Slovenaca, Hrvata i Srba

³⁰ Vukovar – vjekovni hrvatski grada na Dunav / Glavni urednik Igor Karaman. Varaždin : Varteks tiskara d.o.o, 1993. / 1994. Str. 184.

³¹ Smiljanić, Milutin. Štamparstvo u Vukovaru. // Bibliotekarski godišnjak Vojvodine 1971. Str. 30.

³² Horvat, Vlado; Potrebica, Filip. Uspon Građanskog Vukovara 1850-1918. godine. Vukovar – vjekovni hrvatski grada na Dunav. Varaždin : Varteks tiskara d.o.o, 1993. / 1994. Str. 184.

1918. godine, Vukovar gubi status središta Srijemske županije jer se novom administrativnom podjelom one ukidaju, kao i oblasna samouprava i okružna financijska uprava. Vukovar je 1929. godine pripojen Drinskoj banovini i postaje obično kotarsko mjesto, a 1931. godine vraćen je u okvir Savske banovine.³³ Za vrijeme kraljevine SHS u Vukovaru je na vlasti srpska manjina koja se maćehinski odnosi prema socijalnim, komunalnim i ostalim problemima u Vukovaru i to izaziva nezadovoljstvo većinskog hrvatskog naroda što će se i pokazati na općinskim izborima 1936. godine kada većinu dobiva Hrvatska seljačka stranka.³⁴ Proglašenjem Banovine Hrvatske 1939. godine Vukovar ulazi u njezin sastav, a proglašenjem NDH 1941. godine Vukovar postaje središte velike župe Vuke.³⁵

U Vukovaru se još od 18. stoljeća živjelo po europskim standardima, a grad je planiran i izgrađen po uzoru na tadašnje srednjoeuropske gradove s jasno definiranim urbanističkim osobinama. Grad je današnji oblik poprimio u drugoj polovici 19. stoljeća, iako je stara gradska jezgra s prepoznatljivim baroknim građevinama s trjemovima izgrađena još u 18. stoljeću. U drugoj polovici 19. stoljeća počinje zlatno razdoblje vukovarskog graditeljstva u vremenu monumentalnog klasicizma, kada su izgrađeni brojni javni, gospodarski i stambeni objekti kao i reprezentativne katnice uglednih vukovarskih obitelji.³⁶ Kulturni je život Vukovara u posljednjim godinama 19. stoljeća, kao i u vremenu do Prvog svjetskog rata, bio razvijen o čemu svjedoči mnoštvo kulturnih i društvenih događanja (priredbi, svečanosti, društvenih zabava i sl.). Najveću ulogu u održavanju kulturnih događanja imala su vukovarska društva kojih je u razdoblju do 1918. godine bilo 44, a u razdoblju od 1918. do 1945. godine čak 113.³⁷ Najveći broj društava djelovao je na području sporta, kulture i humanitarnih aktivnosti. Vrijedno je spomenuti rad pjevačkih društava «Dunav» i «Javor» jer su ona u centru svih važnijih društvenih događanja kao organizatori i sudionici.³⁸

Osim ekonomskog razvoja sve više jača i kulturni život. Razvija se glazbeni i kazališni život, sa sve češćim gostovanjem kazališnih grupa iz okolnih gradova. Vukovarsko društvo «Ressource» među prvima tiska svoj statut 1860. godine u Osijeku u tiskari Carla Lehmana, na njemačkom jeziku. Prvu javnu glazbenu školu u Vukovaru otvorilo je njemačko pjevačko društvo «Vukovarer Gesanges und Musik Verein». Nadalje, prva tiskara u Vukovaru otvorena je 1866. godine, a do početka Drugog svjetskog rata u Vukovaru je radilo još nekoliko tiskara

³³ Isto, str. 241.

³⁴ Isto, str. 253.

³⁵ Isto, str. 254.

³⁶ Horvat, Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Str. 10.

³⁷ Isto, str. 6.

³⁸ Smiljanić, Milutin, Nav. dj., str. 47.

koje su prvenstveno tiskale novine, časopise i sitni tisak namijenjen vukovarskim društvima.³⁹ Vukovar je kao višenacionalna sredina utjecao i na sam rad društava, a time i na njihov program i djelovanje. Prva vukovarska društva koja su osnovana do početka Prvog svjetskog rata nisu nosila nacionalni predznak i osnivaju ih bogati građani u duhu tadašnjeg vladajućeg austro-ugarskog režima i u njima dominira njemački jezik. Važno je spomenuti i pokušaje osnivanja dobrotvornih i bolesničkih društava za siromašne radničke slojeve.⁴⁰ Nakon završetka Prvog svjetskog rata i stvaranjem Države Slovenca, Hrvata i Srba sve više dolazi do isticanja nacionalnog predznaka pa se takvo stanje oslikava i na nazivima vukovarskih društava koja sve češće nose nacionalni predznak.

Osim djelovanja društava na kulturni i društveni život grada, novine također doprinose informiranju građanstva o događanjima u gradu. Prve vukovarske novine počele su izlaziti 1868. godine na njemačkom jeziku i nosile su naziv «Syrmier Bote». Deset godina kasnije, 1878. godine, počinju izlaziti i prve novine na hrvatskom jeziku «Sriemski Hrvat». Najpoznatije su svakako bile «Sriemske novine» koje su počele izlaziti 1888. godine. Specifičnu ulogu u razvoju kulture u Vukovaru imale su knjižnice i čitaonice kojih je u Vukovaru bilo nekoliko. Vjerojatno najstarija čitaonica bila je čitalačko društvo «Ressource» (1860.), zatim čitaonica «Sriemskog sokola» (1904.), Hrvatska pučka knjižnica (1906.), Čitaonica za šegrte (1914.), Hrvatska čitaonica (1924), Komunistička čitaonica i knjižnica (1920) te Narodna knjižnica (1925.).⁴¹

Kulturni život Vukovara razvijao se i nakon završetka Prvog svjetskog rata uz daljnje osnivanje novih društava, ali i uz djelovanje već postojećih koja su ostavila kulturni i povijesni trag na životu grada. Važno je naglasiti kako je Vukovar upravo zbog svojeg položaja bio važno prometno i gospodarsko središte te je u skladu s tim privlačio stanovništvo i imao bogati društveni i kulturni život kao i ostali srednjoeuropski gradovi tadašnje Austro-Ugarske monarhije. Kulturni život Vukovara nije se mogao razvijati i jačati bez potpore gospodarstva i obrtništva te će taj dio vukovarskog društva potpomagati razvoj vukovarskog društvenog života kao svakodnevnu potrebu za opuštanjem i uživanjem u tadašnjim pomodnim sadržajima koji su dolazili iz većih središta Austro-Ugarske monarhije. Sitni je tisak svakako bio odraz kulturnih i gospodarskih prilika u Vukovaru jer je pratio rad vukovarskih društava donoseći informacije vezane uz događanja koja su priređivali te reklamirao proizvode vukovarskih obrtnika.

³⁹ Isto, str. 12.

⁴⁰ Horvat, Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Str. 9.

⁴¹ Smiljanić, Milutin, Nav. dj., str. 48.

4. 2. Gospodarske prilike i ekonomska slika Vukovara od kraja 19. do početka Drugog svjetskog rata

U Vukovaru je od sredine 19. stoljeća ukidanjem feudalnog sustava omogućen brži razvoj građanskog društva, a time i obrtništva i trgovine. Vukovar je u to vrijeme sjedište velikog vlastelinstva grofova Eltz, koji raspolažu s oko 32 000 jutara oranica i šuma. Grof Eltz uvodi modernizaciju u poljoprivredu, na način da je intenzivirao poljoprivrednu proizvodnju, primjenom agro-tehničkih mjera i uzgojem plemenitih pasmina goveda i konja. Obrtništvo je vrlo važna gospodarska grana u Vukovaru, osobito nakon ukidanja zastarjelih cehovskih udruga i osnivanjem obrtničkih zadruga u kojima je bilo 500 obrtnika.⁴² Nakon ukidanja cehovskih zadruga svatko tko je želio je mogao na jednostavniji način otvoriti obrt. Zanimljiva je činjenica kako je u vukovarskom kotaru od obrta živjelo između 15 i 20% stanovništva. Najvažnija i najveća udruženja bila su ribarska, lončarska, opančarska, krznarska, krojačka, postolarska i dr.⁴³ Trgovci i kupci svakodnevno su dolazili u Vukovar suhozemnim putovima iz okolnih mjesta, kao i Dunavom iz susjedne Mađarske jer ih je u Vukovar privlačilo trgovanje. Na sajmištima i tržnicama prodavala se raznovrsna roba, a obrtnička i manufakturna u vukovarskim trgovinama. Trgovalo se na veliko sa žitaricama, brašnom, vinom, ribom, stokom, a poznati su i veliki godišnji robni i stočni sajmovi. Od 1899. godine, po uzoru na veće gradove, i u Vukovaru je donesena odluka o stalnim mjestima trgovanja. Krajem 19. stoljeća većina stanovništva Vukovara bavila se obrtom u kojem je prevladavala ručna proizvodnja.⁴⁴ U posljednjim godinama 19. stoljeća Vukovar se nalazio među nekoliko gradova u Hrvatskoj koji imaju tridesetak poduzeća.⁴⁵

Razvoj obrta i trgovine, a kasnije i industrije, ovisio je i u velikoj mjeri o razvijenosti prometa. Vukovar je zbog svoga položaja na Dunavu imao razvijenu riječnu luku u koju su uplovljavali brodovi najčešće iz Austrije i Mađarske. Dvozili su sirovine, a izvozili proizvode vukovarskih obrtnika, a kasnije i industrije. Izvozila se hrastovina, tanin, orahovina, suhe šljive i keramički proizvodi. Razvijeni riječni promet potaknuo je staru ideju

⁴² Horvat, Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Str. 10.

⁴³ Horvat, Vlado. Obrt i trgovina u Vukovaru. Vukovar : Gradski muzej Vukovar, 2003. Str. 67.

⁴⁴ Živković-Kreže, Zlata. Na podunavskom prometnom pravcu : Osvrt na gospodarski razvoj Vukovara u 19. i na početku 20. stoljeća. // Društvena istraživanja 17, ½ (2008), URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=35631 (2011-05-11)

⁴⁵ Smiljanić, Milutin, Nav. dj., str. 30.

o izgradnji kanala Dunav-Sava koju je podržala u nekoliko navrata i sama županija Srijemska, ali, nažalost, ta ideja do danas nije realizirana.⁴⁶ Za razvoj gospodarstva od izuzetne važnosti bila je i izgradnja željezničke mreže, za koju interes u Slavoniji nije bio velik od strane austro-ugarske vlade. Važnije je bilo povezivanje Budimpešte s Rijekom radi mogućnosti izvoza mađarskih proizvoda. Od prvih ideja i razgovora oko izgradnje željezničke mreže na prostoru cijele tadašnje Monarhije prošlo je tridesetak godina, kada je Vukovar konačno postao uključen u željezničku mrežu. Prva željeznička pruga izgrađena je 1878. godine, a vodila je od Vukovara prema Dalju gdje se spajala prema Osijeku. Nedugo zatim Vukovar je spojen prugom i s Vinkovcima i dalje prema Slavonskom Brodu i Zagrebu.⁴⁷

Razvoj industrije krajem 19. stoljeća je vrlo spor. U Vukovaru se javljaju prijelazni oblici manufakturne proizvodnje u svilarstvu i pivarstvu. Početkom 20. stoljeća u Vukovaru je bilo 5 tvornica: tvornica soda vode, tvornica octa, parna pilana i paromlin s nekoliko desetaka zaposlenih. Prvo značajno industrijsko poduzeće bila je vukovarska Kudeljara osnovana 1905. godine, koja je zapošljavala 300 zaposlenika. Godine 1906. u Vukovaru je bilo oko 500 radnika, a 1914. godine, iako je Vukovar imao 14 «industrijskih poduzeća», broj zaposlenih se nije znatnije povećao. Obrtništvo je početkom 20. stoljeća bilo u stagnaciji, a 1909. godine u Vukovaru je bilo 8 obrtničkih zadruga.⁴⁸

Kraj Prvog svjetskog rata Vukovar je dočekaao sa sačuvanim gospodarskim potencijalima, a zatim je slijedila stagnacija, obrtništvo sve više propada, novčani zavodi slabe, a pada i promet u vukovarskoj luci.⁴⁹ Međutim, industrijska se proizvodnja u Vukovaru u međuratnom razdoblju razvijala u progresivnom smjeru i od tada Vukovar postaje sve više industrijski centar istočne Slavonije i zapadnog Srijema. Između dva svjetska rata u Vukovaru se ubrzava proces industrijalizacije što je bila posljedica politike Kraljevine Jugoslavije, koja je poticala slobodne investicije iz inozemstva.⁵⁰ Proglasom regenta iz 1919. godine Vukovar je od trgovišta postao grad drugog reda i s vremenom uloga gospodarskog i upravnog središta Srijema opada, a pogotovo ukidanjem županija 1922. godine što je značilo dokidanje političkih i administrativnih veza sa Zagrebom i nametanje suradnje s Beogradom.⁵¹ Osim navedene „Kudeljare“ u Vukovaru se u prehrambenoj industriji isticao paromlin «Slavija», koji se uglavnom bavio preradbom žitarica za izvoz. Tekstilna industrija bila je zastupljena s

⁴⁶ Horvat, Vlado. Obrt i trgovina u Vukovaru. Str. 90.

⁴⁷ Isto, str. 93.

⁴⁸ Smiljanić, Milutin, Nav. dj., str. 13.

⁴⁹ Horvat, Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Str. 59.

⁵⁰ Žebec, Ivana. Utjecaj češkog kapitala na razvoj Vukovara u razdoblju između dva svjetska rata. // Društvena istraživanja 17, br. 1/2 (2008), URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=35623 (2011-05-11)

⁵¹ Isto.

tvornicom «Müller» koja je proizvodila pokrivače i frotir. Najveća i najvažnija tvornica vukovarskog kraja bila je svakako jugoslavenska tvornica gume i obuće «Borovo» - sestrijsko poduzeće «Bate» iz tadašnje Čehoslovačke. U vrijeme velike industrijske krize 1931. godine «Bata» je sagradio veliki industrijski kompleks u kojemu je posao našlo nekoliko tisuća radnika. Uz industriju i obrt, u Vukovaru je razvijeno i bankarstvo te razgranata mreža novčarskih zavoda.⁵²

Razvoj vukovarskog obrtništva i industrije vezan je uz raspoloživa financijska sredstva te je stoga osnivanja banaka ključno za vukovarski gospodarski razvoj. Prva banka na vukovarskom području je za slavonske prilike osnovana relativno rano, 1869. godine, pod nazivom «Štedionica u Vukovaru», a djelovala je sve do 1912. godine kada je spojena s Prvom hrvatskom štedionicom. U okviru štedionica osnovana je i „Vjeresijska udruga“ u kojoj je mogao sudjelovati svaki stanovnik Vukovara. Na taj način otvoren je pristup financijskim sredstvima malim štedišama, sitnim obrtnicima i trgovcima.⁵³ Propašću Kraljevine Jugoslavije tijekom travanjskog rata 1941. godine nastala je Nezavisna Država Hrvatska. To je vrijeme kada počinje progon Srba i Židova, a s njima nestaje i sloj veletrgovaca. Zabilježena je opća nestašica sirovina, a tvornica «Bata» jedva je održavala proizvodnju. Dolazi do racionalizacije prehrambenih proizvoda, a postolari, krojači i drugi obrtnici prestaju s proizvodnjom jer nije bilo sirovina. Sveopća je društvena situacija dovela do toga da su trgovine postala poluprazne, a prodaja osnovnih potrepština je strogo kontrolirana. Ugostiteljstvo je dobilo službenu naredbu od Gradskog poglavarstva o pripremanju jednoličnih jela kako bi se štedjelo na namirnicama.⁵⁴ Naposljetku, možemo zaključiti da je vukovarsko gospodarstvo tijekom povijesti imalo svoje uspone i padove, najviše oviseći o globalnim trendovima, ali se uvijek oporavljalo i napredovalo o čemu svjedoči i stalni porast stanovništva grada i njegov razvoj. Gospodarska situacija Vukovara oslikavala se i u reklamama vukovarskih obrtnika koji su redovito svoje nove proizvode oglašavali upravo putem sitnog tiska. Na taj način je sitni tisak bio posrednik između gospodarstva i krajnjeg potrošača.

⁵² Isto.

⁵³ Horvat, Vlado. Obrt i trgovina u Vukovaru. Str. 107.

⁵⁴ Isto, str. 182.

5. Kulturno-povijesna, zavičajna i umjetnička vrijednost zbirke sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

5. 1. Sitni tisak kao informacijsko-komunikacijski medij

Iako zbog svoje efemernosti povijesna i kulturološka vrijednost sitnog tiska možda nije na prvi pogled vidljiva, on je iznimno muzejski vrijedna i zanimljiva građa te važan povijesni (zavičajni) dokument. Ponajprije ga možemo promatrati kao važan informacijsko-komunikacijski medij koji je imao veliku primjenu i značenje od kraja 19. stoljeća pa sve do početka Drugog svjetskog rata, ali i kasnije. Jednako kao i u to doba vrlo popularni plakati, sitni tisak kao medij komunicira na dvije prostorne i vremenski razdvojene razine. Na jednoj razini on ima trenutnu komunikacijsko-informativnu ulogu u društvu prenoseći trenutne, ali kratkotrajne informacije. Na drugoj razini on ostvaruje komunikaciju s društvom na način da zainteresirani ljudi, najčešće povjesničari, teoretičari umjetnosti i ostali znanstvenici, otkrivaju njegovo značenje koje ga povijesno i umjetnički karakterizira. U slučaju gdje sitni tisak ima trenutnu informativnu ulogu, on predstavlja oglasni medij, a gdje predstavlja objekt proučavanja od strane znanstvenika, on predstavlja umjetničko djelo i povijesni dokument.⁵⁵

Na jednom mjestu, najčešće na jednom ili dva lista, sitni je tisak donosio jasne, jednostavne i precizne informacije o različitim događajima, koncertima, obljetnicama i drugom, ponekad popraćen i domišljatim te vizualno upečatljivim tekstom i slikom. Pozivnice, oglasi, proglašeni i ostali dokumenti koji pripadaju sitnom tisku bili su popularni kako među izdavačima i oglašivačima tako i među građanstvom koje je prihvatilo ovakav način informiranja. Postao je važno sredstvo prenošenja informacija i ključni segment komunikacije između prenositelja informacija, najčešće kulturno-umjetničkih društava i obrtnika, te primatelja informacija, odnosno krajnjeg korisnika. Treba imati na umu da je to vrijeme kada televizor, radio ili Internet još nisu postojali, te je prenošenje informacija bilo moguće jedino putem tiska. Jedino su se na taj način građani mogli informirati brzo, jednostavno i nedvosmisleno o danu održanja neke priredbe ili proslave, o pojavi nekog jeftinog ili novog proizvoda nekog od vukovarskih obrtnika i slično. Također, ne treba

⁵⁵ Velagić, Zoran; Gracek, Merien. Od plakata do plakatiranja: komuniciranje plakatima u Osijeku u prvim desetljećima 20. stoljeća. // *Libellarium*, I, 2 (2008). URL : <http://hrcak.srce.hr/37155> (2011-05-18)

zaboraviti da se zbog svoje fizičke naravi sitni tisak vrlo lako i raspačavao te na taj način bio dostupan vrlo širokom krugu korisnika.

Veliku ulogu u promociji sitnog tiska i njegovom korištenju imala su kulturno-umjetnička i sportska društva. Tiskanjem letaka, pozivnica i različitog informativnog materijala bilo je važno popratiti raznovrsne zabave i kazališne priredbe koje su se održavale u Vukovaru. Drugim riječima, takva je građa bila sastavni dio kulturnih događanja i obilježavanja različitih obljetnica. No, pozivnice za zabave i razne druge svečanosti izdavali su i vukovarski obrtnici, jednako kao i statute, proglose te različite reklame kojima se građani pozivaju na kupovinu. Navedimo primjer reklame za rasprodaju cipela povodom božićnih praznika vukovarskog obrtnika Antuna Milojevića. Na reklami se nalazi tekst kojim se navodi što nudi i po kojoj cijeni te popust povodom Božićnih blagdana (Prilog 1), kao i nekoliko bankovnih mjenica od kojih se ističe mjenica *Hrvatske dioničke štedionice* iz Vukovara (Prilog 2).

Ovakav masovni način tiskanja i umnažanja građe, dakako, nije bio moguć bez vukovarskih tiskara koji su nastojali pozivnice, reklame i drugi sličan informativni materijal osmisлити na način da bude vizualno i fizički korisniku što privlačniji. Također, navedena je masovnost dokinula, jednako kao i plakat, «barijeru između obrazovane elite i širih slojeva društva s obzirom na pristup informaciji.»⁵⁶ Informacija je postala dostupnija većem broju ljudi.

Za razliku od plakata, za koji je bio potreban reklamni stup, sitni tisak je najčešće dolazio do korisnika putem novina, kao umetak u njih, ili se dijelio na važnijim mjestima u gradu gdje je bila veća koncentracija ljudi. Budući da je smatran jako važnim informacijsko-komunikacijskim medijem, tiskao se u velikoj nakladi, što je očito bila uobičajena praksa, kao što svjedoči sljedeći kratak odlomak u kojem je kao primjer uzeta tiskara koja je djelovala u Vukovaru u razdoblju od 1878-1893. godine «Vrsta poslova Janičkove tiskare ne razlikuje se mnogo od poslova prethodnih tiskara naročito kada je u pitanju sitni materijal... Sačuvana su tri dokumenta vezana uz rad tiskare Ernesta Jančika: Račun upućen srbskom pjevačkom društvu «Javor» na ime tiskanja 400 pozivnica.»⁵⁷ Takva relativno velika naklada svjedoči o važnosti tiskanja informativnog materijala i njegovoj zastupljenosti u svakodnevnoj komunikaciji i informiranju građanstva.

Proučavajući građu Gradskog Muzeja Vukovar možemo uočiti sličnosti u redoslijedu navođenja informacija na samome materijalu. Uočena je trodijelna struktura na većini građe.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Smiljanić, Milutin, Nav. dj., str. 28.

Na vrhu se većinom uočava jasno istaknuti naslov koji je najčešće ime izdavača, odnosno nekoga društva, obrtnika ili naziv proslave, kao u primjeru pozivnice na zabavnu večer organiziranu za pomoć stradalima od poplave koja je zadesila Vukovar 1940. godine, gdje uočavamo veliki naslov *Hrvatsko katoličko žensko prosvjetno društvo u Vukovaru* (Prilog 3) ili, pak, u primjeru pozivnice na društveni ples, organiziran također s humanitarnom svrhom jer su prihodi išli za nabavu vatrogasnog vozila, na kojoj pri samom vrhu stoji ime društva koje ga organizira - *Dobrovoljno vatrogasno društvo u Vukovaru* (Prilog 4). Zatim slijedi središnji dio na kojem se nalaze informacije vezane uz to što se oglašava ili na što se poziva građanstvo s naznačenim vremenom i mjestom održavanja, kao u primjeru spomenute pozivnice na zabavnu večer «Zabavno veče u korist poplavljenih» koja se najavljivala za 28. travnja 1940. godine u 8:30 sati navečer i to pod pokroviteljstvom grofice Sofije Eltz⁵⁸ (Prilog 3). Jednako tako na spomenutoj pozivnici *Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Vukovaru* jasno stoji da će se društveni ples održati «u srijedu, dne 1. veljače 1928. u svim prostorijama Hrvatskog doma u 8:30 sati na večer» (Prilog 4). Nadalje, jasno se izdvaja tipografski naglašeni tekst većeg formata slova s naglašenijim otiskom u središnjem dijelu, koji je ujedno i najvažniji, kako bi vizualno bio upečatljiv i odmah uočljiv. Riječ je najčešće o nazivu događaja («Zabavno veče», «Katarinska zabava», «Sokolska vježba s koncertom i plesom», «Društveni ples») i drugo, proslave («Proslava stogodišnjice rođenja hrvatskog glazbotvorca Vatroslava pl. Lisinskog») (Prilog 5), («Proslava stogodišnjice rođenja hrvatskog pjesnika Petra Preradovića»), obljetnice («Tisućugodišnjica hrvatskog kraljevstva», skupštine «Vatrogasnog društva») i slično. U trećem dijelu, pri dnu, nalaze se najčešće informacije vezane uz cijenu ulaznice, ako se naplaćuje, ali i tekst s dodatnim pojašnjenjima, tamo gdje je ono bilo potrebno. Primjerice, u spomenutom primjeru organiziranja zabavne večeri od strane *Hrvatskog katoličkog ženskog prosvjetnog društva u Vukovaru* 1940. godine jasno stoji da prihod dobiven od ulaznica ide za pomoć poplavljenima: «Kako čisti prihod ide u korist poplavljenih grada Vukovara, to se dobrovoljni prilozi primaju sa zahvalnošću» (Prilog 3). Jednako tako na primjeru pozivnice na društveni ples čitamo da «Čist prilog ove zabave ide za nabavu vatrogasnih automobila pa se dobrovoljni prilozi primaju sa zahvalnošću» (Prilog 4). Na kraju materijala, najčešće izvan obruba, nalazi se naziv tiskare koja je određenu pozivnicu, reklamu ili neki drugi primjerak sitne građe i tiskala. Ovakav koncept i raspored informacija

⁵⁸ Grofica Sofija Eltz bila je vukovarska dobrotvorka i redovnica koja se brinula za siromašni vukovarski puk. Bila je predsjednica velikog gradskog sirotišta i staračkog doma, a za sirotinju je otvorila i pučku kuhinju. Bonn, Cöcilia S. Vukovarska grofica Sofija-sestra Monika-Eltz. Vukovar: Franjevački samostan, 2000. Str. 25.

na građi omogućuje jasnu predodžbu o tome što se promovira ili najavljuje. Na taj način korisnik dobiva brzu i nedvosmislenu informaciju.

Neupitna je važnost sitnog tiska kao vrijednog primjera medija koji je obilježio jedno razdoblje u povijesti, kako informiranja i promidžbe, tako i kulturnog odnosa izdavača samog materijala s korisnicima, jer je važno naglasiti kako se pri tiskanju pozivnica, letaka, proglašenja i oglasa uvijek vodilo računa o namjeni, izgledu i funkciji medija. Ovaj način promocije i informiranja građanstva i danas je poznat, iako su se pojavili i novi mediji, utjecajni i među korisnicima bolje prihvaćeni. Sitni tisak je ipak opstao kao primjer jednostavnog i brzog načina dobivanja informacija.

5. 2. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost zbirke sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

Sitni tisak je, kako je već navedeno, nastao s ciljem informiranja i oglašavanja određenih kulturno-umjetničkih događanja ili, pak, obrtničkih proizvoda i usluga. Njegov značaj, gledano s komunikacijskog i informacijskog aspekta, je nemjerljiv jer je postao sastavni dio reklamiranja i promidžbe određenog proizvoda. Gotovo svaka predstava, koncert ili neki događaj nije mogao proći bez tiskanja popratnog materijala koji je kao svoj osnovni cilj imao ulogu privući korisnike.

Kulturni segment sitnog tiska je u njegovoj povezanosti s djelovanjem kulturnih, umjetničkih i ostalih društava koja su imala za cilj unapređenje društvenog života Vukovara i očuvanje kulturne baštine. Građa koju posjeduje Muzej i koju sam pronašao tijekom istraživanja odnosi se na djelovanje četrnaest vukovarskih društava koja su obilato koristila taj informacijsko-komunikacijski medij tijekom cijelog razdoblja svoga djelovanja. Najveća količina građe vezana je uz nekoliko važnijih i aktivnijih društava kao što su bila *Društvo Hrvatski dom u Vukovaru*, *Sokolsko društvo*, *Hrvatsko katoličko prosvjetno društvo*, *Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo «Dunav»* i *Srpsko pjevačko društvo «Javor»*. Ostala su vukovarska društva zastupljena u daleko manjoj mjeri. *Društvo Hrvatski dom u Vukovaru*, osnovan 1921. godine, tiska prigodne pozivnice za «Narodni blagdan» kojim se obilježavalo 1100 godina od rođenja slavenskog apostola sv. Ćirila. Muzej posjeduje primjerke iz 1924., 1927. i 1929. godine (Prilog 6).

Potonji će nam primjer poslužiti u namjeri da pokažemo kako se putem sitnog tiska može dobiti vrlo lijepa slika društvenog i kulturnog života grada. Pozivnica iz 1929. godine kojom se njezine primateljke poziva na «Narodni blagdan» sadrži jasne informacije o detaljima proslave, pa tako uz navedeno vrijeme i mjesto održanja proslave, pronalazimo i zanimljiv detalj o programu koji će tom prigodom biti organiziran: «Osim vrlo šaljivog rasporeda, biti će obilgatno pecanje (ribolov), vrtuljak, trčanje u vreći, lizanje pekmeza, lov na patke, pečeni jaganjci, odojci, vruća prasetina, hladno pivo, izvrsno vino, koriandoli i t.d.» (Prilog 9). Narodni blagdan, prema onome što se može iščitati iz građe, jeste svako događanje koje ima nacionalni, lokalni ili zavičajni značaj, bilo da je riječ o nekoj obljetnici, proslavi i slično. Iz navedenog možemo zaključiti kako se u to vrijeme građanstvo Vukovara dobro zabavljalo te se nakon napornog rada imalo prilike opustiti. Dakako, sličnih je primjera jako mnogo, ali su u radu izdvojeni samo najzanimljiviji i najreprezentativniji, oni koji najbolje oslikavaju društvenu sliku.

Također, tu je i pozivnica za «Duvanjsku večer» iz 1925. godine, pozivnica za klavirski koncert iz 1937. godine te nekoliko pozivnica za osnivačku skupštinu sâmoga Društva. Nadalje, pronalazimo i sitni tisak vezan uz *Sokolsko društvo*, koje je bilo osnovano na državnoj razini 1919. godine, na skupštini *Hrvatskog sokola*. Društvo se bavilo tjelovježbama karakterističnim za sokolski pokret te je imalo podršku vlasti u svojem djelovanju.⁵⁹ Sačuvano je nekoliko programa i pozivnica za različite aktivnosti Društva, pozivnice za svečanu sokolsku akademiju, pozivnica za svečanu proslavu iz 1930. godine, kao i pozivnicu za svečanu zadušnicu u spomen na smrt Zrinskog i Frankopana (Prilog 7). Također je i *Hrvatsko katoličko prosvjetno društvo*, koje je osnovano 1919. godine i imalo zadaću «prosvjećenje i odgajanje članova, da budu katolkinje i čestite državljanke»⁶⁰ izdavalo različite pozivnice, od kojih je sačuvano nekoliko. Jednu od njih već smo spomenuli, a riječ je o pozivu na «Zabavno veče» iz 1940. godine (Prilog 3). No, sačuvana je i pozivnica na zabavu povodom «Nikolinja», iz 1939. godine, zatim pozivnica na proslavu dvadesetogodišnjice rada Društva iz 1939. godine (Prilog 8) ili, pak, pozivnica na proslavu «Majčinog dana» iz 1932. godine. Svoju promociju i pozive na različita događanja, koncerte i obljetnice putem sitnog tiska izdavalo je i *Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo «Dunav»* osnovano 1867. godine s naglašenim kulturnim ciljevima i preporodnim idejama. Cilj društva je širenje i unapređenje pjesme i njegovanje glazbe uopće.⁶¹ Od građe sačuvana je pozivnica

⁵⁹ Horvat. Vlado. Vukovarska društva. Str. 153.

⁶⁰ Isto, str. 63.

⁶¹ Isto, str. 23.

za predstavu povodom «100 godišnjice rođenja Josipa Freudenreicha» iz 1927. godine, pozivnica na «Veselo Silvestarsko veče» iz 1933. godine, pozivnica za «Društvenu veselicu» iz 1921. godine, pozivnica na «Veliki vokalni koncert» iz 1922. godine. Najveće vukovarsko srpsko pjevačko društvo *Javor* također izdaje pozivnice kako bi privuklo posjetitelje na svoje koncerte. Ovo je društvo bilo osnovano 1869. godine te je za cilj imalo «da se uči i usavršuje u skladnom svjetovnom i crkvenom pjevanju sa osobitim obzirom na srbsko-hrvatsku i obće slavensku glazbu.»⁶² Od ovoga društva sačuvano je mnoštvo pozivnica na koncerte (vokalne), različite besjede kao i pozive na glavne skupštine društva. Zanimljivo je da su se tijekom različitih glazbenih događanja najčešće izvodila djela hrvatskih skladatelja, primjerice, Ivana pl. Zajca, Vatroslava Lisinskog, ali i djela čeških skladatelja, kao što su Dvořák, Smetana i drugi. Ova činjenica jasno govori u prilog tome da je Vukovar pratio europska glazbena kretanja. Hrvatski skladatelji najčešće su bili zastupljeni na različitim proslavama koja su imala nacionalni karakter, što svjedoči o očuvanju i njegovanju hrvatske baštine.

Uz kulturno-povijesni aspekt sitnog tiska, jednako je važan i njegov jezični aspekt. Povijesno razdoblje na koje se odnosi rad obilježava mnoštvo burnih promjena i događanja kako u samoj Hrvatskoj tako i u Vukovaru. Krajem 19. stoljeća Vukovar se nalazi u sklopu Austro-Ugarske Monarhije. Hrvatsko-ugarskom nagodbom donesena je odluka o uvođenju hrvatskog jezika kao službenog: «U svekolikom obsegu kraljevinah Hrvatske i Slavonije službeni je jezik hrvatski toli u zakonarstvu koli u sudstvu i upravi.»⁶³ Na snazi je sve do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine Gajev pravopis. Tada započinje intenzivno posrbljivanje hrvatskog jezika.⁶⁴ Ovakvo stanje potrajat će sve do raspada Austro-Ugarske Monarhije. Godine 1910. godine u Vukovaru je živjelo 10 359 stanovnika od čega je Hrvata bilo 4089, Nijemaca 3502 i Srba 1628,⁶⁵ a nacionalna se slika neće bitno promijeniti niti 1921. godine kada je Vukovar imao 10 242 stanovnika od čega je Hrvata bilo 5084, Nijemaca 2670 i Srba 1702.⁶⁶ Nacionalna slika se odražava i na građi sitnog tiska. Možemo, naime, zamijetiti kako se raspadom Austro-ugarske monarhije njemački jezik, koji je do tada bio zastupljen na građi u velikoj mjeri, postupno gubi svoj značaj te dominaciju preuzimaju hrvatski i srpski.

⁶² Isto, str. 28.

⁶³ Šarinić, Josip. Nagodbena Hrvatska. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1972. Str. 288.

⁶⁴ Hazler, Dragan. Uz obljetnički dan Deklaracije o hrvatskom književnom jeziku, 2010. URL: <http://www.hazud.ch/tag/pavao-stoos/> (2011-05-20)

⁶⁵ Baletić-Wertheimer, Alica. Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja. Zagreb : Nakladni zavod Globus, 1993. Str. 210.

⁶⁶ Isto, str. 93

Dakako, na jezičnu sliku sitnog tiska utjecat će ne samo nacionalna struktura Vukovara, već i povijesne okolnosti. U razdoblju Kraljevine Jugoslavije na snazi je «jezični unitarizam koji je najjasniji u dvjema ustavnim odredbama o službenome jeziku (srpsko-hrvatsko-slovenskom).»⁶⁷ Navedena činjenica jasno se ocrtava i na tadašnjem sitnom tisku. Nekadašnje trojezične hrvatsko-srpsko-njemačke materijale (Prilog 10) iz razdoblja Austro-Ugarske monarhije sada zamjenjuje jednojezična građa na hrvatskom ili srpskom jeziku.. Građa se jasno izdvaja i uočljiv je nacionalni predznak, kao u primjeru proslave 1100 godina od rođenja sv. Ćirila gdje glavninu pozivnice čini barjaktar s hrvatskom trobojnicom, što jasno upućuje da je riječ o hrvatskoj proslavi. Na pozivnici još stoji i točno vrijeme održavanja proslave Narodnoga blagdana, 10. srpnja 1927. godine (Prilog 11). Za primjer sitnog tiska koji je bio pisan srpskim jezikom i ćiriličnim slovima uzeli smo pozivnicu *Vukovarskog srpskog pevačkog društva „Javor“* za vokalni koncert koji će se održati «u subotu 12. jula 1930» (Prilog 12). Vidljiva je već tada podjela na hrvatsko ili srpsko, a to se uočava i u jeziku, isticanju nacionalnih simbola, obilježavanju različitih proslava i događaja i slično. Ovakvo stanje je posljedica režimskog odnosa prema hrvatskom jeziku. Kao posljedica toga, javlja se nezadovoljstvo takvom situacijom. Hrvati su, naime, oduvijek bili većinsko stanovništvo u Vukovaru.⁶⁸ Postoje, međutim, i iznimke. Primjerice, na pozivnici *Sokolskog društva Vukovar* iz 1936. godine na «svečanu zadušnicu u spomen smrti narodnih mučenika Zrinskog i Frankopana» zastupljeni su istodobno i hrvatski i srpski jezik (Prilog 7). Za pretpostaviti je kako je razlog tomu bila činjenica da društvo koje ju je izdalo nije imalo u svom imenu nacionalni predznak. Tek bi dodatna analiza članstva toga društva vjerojatno mogla dati konačan odgovor

Uz jezičnu komponentu, sitni tisak odražava i težnju za očuvanjem nacionalnog identiteta i povijesnih vrijednosti. To se najviše uočava u dvjema obljetnicama. Prva od njih je obilježavanje tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. godine, a popraćena je zanimljivim popratnim materijalom (Prilog 13). Na pozivnici se nalazi hrvatska trobojnica kao i hrvatski grb. Nacionalni ponos je u to vrijeme naglašen upravo zbog obilježavanja tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva kao i zbog proslave stogodišnjice rođenja hrvatskog pjesnika Petra Preradovića 1928. godine (Prilog 14).

Zanimljive poruke na građi najčešće se javljaju kako bi privukle pozornost čitatelja, upozorile ga na neku informaciju ili jednostavno da «razbiju» monotoniju samog teksta. Tako

⁶⁷ Samardžija, Marko. Nad stoljećima hrvatskog jezika // Hrvatski jezični portal. URL : <http://hjp.srce.hr/index.php?show=povijest&chapter=00-samardija> (2011-05-25)

⁶⁸ Horvat. Vlado. Vukovarska društva. Str. 9.

na pozivnici *Dobrovoljnog vatrogasnog društva Vukovar* pronalazimo slogan koji upućuje na važnost zaštite ljudi i imovine: «Vatru gasi, brata spasi» (Prilog 4), kao i tekstovi koji govore o tome kako je određena zabava ili događanje humanitarnog značaja, kao na primjer: «Čist prihod namijenjen je za prehranu siromašne djece osnovne škole... primaju se dobrovoljni prilozima u korist podizanja spomenika hrvatske himne u Mihanovićevom dolu,... čist prihod namijenjen je dalmatinskoj siročadi koja se nalazi u Vukovaru,... čist prihod namijenjen je fondu za nabavu kompletnih Lisinskijevih djela za društveni arhiv i dr». Tako na osnovu činjenica koje možemo pronaći na građi lijepo možemo iščitati raznovrsne podatke ne samo o kulturnom, nego i o društvenom i socijalnom stanju u Vukovaru. Takvi podaci možda na prvi pogled ne govore mnogo, ali mogu poslužiti kao oslonac i vodilja u daljnjem istraživanju. Zanimljiv je podatak s jedne vukovarske pozivnice na proslavu 100-godišnjice rođenja pjesnika Petra Preradovića iz 1928. Na pozivnici piše «Čist prihod namijenjen je dalmatinskoj siročadi koja se nalazi u Vukovaru. – S obzirom na plemenitu svrhu preplate se primaju sa zahvalnošću». (Prilog 15). Ovaj podatak je zanimljiv jer može potaknuti istraživanje o tome na koji način su i zašto dalmatinska djeca došla u Vukovar i slično. Također se na istoj pozivnici nalazi i tekst s uputama kako što svečanije i dostojanstvenije proslaviti 100 godina od rođenja hrvatskog pjesnika Petra Preradovića te stoji «U ovoj proslavi učestvuje danas cijeli hrvatski narod bez razlike staleža i stranaka. I naš Vukovar neće da zaostane za mjestima lijepe domovine Hrvatske...Učtivo se umoljava gradjanstvo da, od subote po podne okiti svoje domove narodnim trobojnicama». Ta se obljetnica u Vukovaru, dakle, vrlo svečano proslavila. Ovo je, dakako, samo jedan od mnogobrojnih primjera povijesne važnosti građe sitnog tiska.

5.3. Umjetnička vrijednost zbirke sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

Uz kulturno-povijesnu i zavičajnu vrijednost, sitni tisak ima i umjetničku vrijednost, iako je, treba to imati na umu, prvenstveno bio tiskan kao medij za prijenos informacija. Njegove stilske karakteristike možemo pratiti od sedamdesetih godina 19. stoljeća, kada se u Vukovaru javljaju prvi primjerci građe koja je do danas sačuvana.. Za razliku od plakata, koji je u svojim počecima bio skromnije stilski obilježen te se nije bitno razlikovao od tadašnjeg novinskog oglasa stavljajući naglasak na tekst, sitni tisak u svojim počecima ima vrlo izrazitu

likovnu vrijednost.⁶⁹ Pritom, likovni su elementi naglašeniji i zastupljeniji na građi s kraja 19. i početka 20. stoljeća nego idućih desetljeća. Među najstarijim i umjetnički najzanimljivijim primjercima građe nalazi se zahvalnica *Dramatičkom društvu hrvatskog zemaljskog kazališta iz Zagreba* koje je posjetilo Vukovar i predstavilo svoj rad 1892. godine (Prilog 16). Stilski vrlo zanimljiv primjerak s naglašenim estetskim oblikovanjem i izvedbom po svojim osobinama i karakteristikama pripada klasicističkom izrazu i obilježjima. Tekst pjesme koji se nalazi unutar zanimljivog obruba nije vizualno naglašen niti tipografskim osobinama teksta, već je naglasak upravo stavljen na umjetničkom doživljaju i oblikovanju zahvalnice. Pravokutnog je oblika, po uzoru na antiku, s naglašenim gornjim dijelom na kojem dominiraju antički elementi od posuda pa do središnjeg dijela gdje se nalazi žensko poprsje. Antički su motivi imali simbolični značaj jer se upravo u antici javljaju prva kazališta i dramske skupine. Uglavnom, riječ je o vrlo lijepoj zahvalnici na kojoj dominira umjetnički izraz. Njezino izrazito umjetničko oblikovanje i reprezentativnost ne čudi jer je to bio očito način na koji se željelo iskazati poštovanje te naglasiti zahvalnost građana Vukovara posjetu zagrebačkog dramskog kazališta. Ovaj je primjerak u cjelokupnoj zbirci sitnog tiska jedinstven.

Pojavom secesije na mnogim primjercima sitnog tiska uočavamo secesijska stilska obilježja i njegove karakteristične oblike i ukrase. «Secesija je bila nova umjetnička i duhovna orijentacija suprotna dotadašnjoj; značila je otklon od tradicionalnog umjetničkog shvaćanja...»⁷⁰ Za razliku od plakata gdje secesija dolazi do izražaja u slici i njezinim obilježjima na njoj, na sitnom tisku secesija dolazi do izražaja u dekorativnom izričaju. Tiskari stavljaju naglasak upravo na obrub i njegovo umjetničko oblikovanje jer on naglašava samu poruku, što je, dakako, kod sitnog tiska bilo i najvažnije. Nekoliko je primjeraka građe u Muzeju s izrazito secesijskim obilježjima. Možda je najljepši primjerak pozivnica *Hrvatskog sokola* na «javnu vježbu» iz 1911. godine (Prilog 17). Ovaj primjerak pozivnice je po motivima tipično secesijski. Na pozivnici se uočava biljni, odnosno cvjetni motiv, tipičan za secesiju. Od toga je motiva sačinjen obrub same pozivnice, koji svojom formom još više naglašava sâm tekst. Vrlo lijep primjerak građe s ornamentalno isprepletenim linijama i s dekorativnim prikazom cvijeta čini jedinstvenu kompoziciju. Zanimljive su i pozivnice na «Društveni ples» Hrvatske obrtne zadruge iz 1938. godine (Prilog 18) i pozivnica za «Vokalni koncert» Vukovarskog pevačkog društva «*Javor*» (Prilog 19) koje također imaju secesijske elemente, ali ne toliko naglašene jer se već primjećuju obilježja moderne, s elementima

⁶⁹ Kavurić, Lada. Hrvatski plakat do 1940. Zagreb : Horetzky, 1999. Str. 95.

⁷⁰ Isto, str. 98.

suzdržanosti i jednostavnosti linija. Obrubi su naglašeni sa strogim linijama koji «nose» cijelu umjetničku kompoziciju koja završava s cvjetnim motivima na vrhu.

Prema Drugom svjetskom ratu stilsko oblikovanje građe dolazi u drugi plan, a tekst i poruka imaju najveći značaj, kao u već spomenutom primjeru pozivnice na «Zabavno veče» *Hrvatskog katoličkog ženskog prosvjetnog društva u Vukovaru* (Prilog 3). Ovdje se jasno vidi, kao i u primjerima mnogih plakata, kako «nova likovna rješenja slijedila je i modernistička, funkcionalna, geometrijski čista tipografija, koja kao najveću estetsku vrijednost ističe jednostavnost.»⁷¹ Obrub je vrlo jednostavan, bez pretjerane estetske naglašenosti, što se ističe i na cijeloj pozivnici. Umjetnički izričaj nije na prvom mjestu, što i ne čudi jer građa nije nastala kako bi postala umjetničko djelo niti joj je bila osnovna funkcija naglašavanje umjetničkih elemenata. Gledajući materijal kroz njegovu osnovnu funkciju, a to je informiranje i komunikacija s građanstvom, ispunio je svoju zadaću i osigurao povratnu informaciju od korisnika. Danas sitni tisak ima također istu funkciju kao i sto godina unazad, ali se koristi u manjoj mjeri jer današnji mediji kao što su televizija i Internet imaju veći značaj i učinak u informiranju i komunikaciji.

⁷¹ Velagić, Zoran; Gracek, Merien. Nav. dj. URL : <http://hrcak.srce.hr/37155> (2011-05-21)

6. Kako građu sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar učiniti vidljivom u budućnosti?

6. 1. Stvaranje digitalne zbirke sitnog tiska

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije koji karakterizira doba u kojem živimo doveo je do stvaranja novih načina očuvanja naše pisane baštine. Jedan od njih jest digitalizacija koja omogućuje očuvanje informacijskog sadržaja, odnosno informacije koju određeni dokument nosi, ali i očuvanje fizičkog objekta kao nositelja informacija. Digitalizacijom se omogućuje očuvanje informacijskog sadržaja, odnosno informacije koju određeni dokument nosi, ali i očuvanje fizičkog objekta kao nositelja informacije. Na taj način građa postaje dostupnija većem broju korisnik. Digitalizacijom se informacijski sadržaj prenosi na novi medij, odvojeno od objekta nositelja.⁷² «Digitalizacija građe provodi se radi zaštite izvornika, povećanja dostupnosti i mogućnosti korištenja građe, radi stvaranja nove ponude, odnosno usluge korisnicima ili pak upotpunjavanja postojećega fonda.»⁷³ Prije samog procesa digitalizacije potrebno je odlučiti koju građu digitalizirati. Jedan od važnijih kriterija za odabir građe bit će i njezina obrađenost. Građa bi trebala biti sređena i dovoljno opisana prije digitalizacije. Prije samog postupka digitalizacije građu treba obraditi te analizirati njezina svojstva koja utječu na postupak i tehniku snimanja (fizičko stanje, oblik, dimenzije, vrsta sadržaja, fizički raspored predložaka, količina predložaka određene vrste i slično. Odabir zbirki i materijala za digitalizaciju određuje sama ustanova, vodeći se time što vrijedi ponuditi i u digitalnom obliku, što će biti zanimljivo i potrebno korisnicima.⁷⁴ Kod procesa digitalizacije važno je svakako odabrati onu građu koja prema stručnim kriterijima treba biti zaštićena procesom digitalizacije i predstavljena javnosti. Građa svakako mora imati i kulturno-povijesnu vrijednost.

Takvu vrijednost ima i zbirka sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar. Stvaranje digitalne zbirke sitnog tiska Gradskog Muzeja Vukovar omogućilo bi uvid zainteresiranim korisnicima i istraživačima u tu specifičnu građu. Drugim riječima, ona bi postala dostupna i

⁷² Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 9.

⁷³ Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 20.listopada 2006. Str. 10.

⁷⁴ Isto, str. 44.

izvan same ustanove. Ovaj vrlo zahtjevan proces odvijao bi se u nekoliko faza. Budući da građa sitnog tiska Muzeja nije sređena i obrađena, najprije ju je potrebno obraditi i stvoriti zbirku u kojoj bi materijal bio tematski i kronološki posložen te na taj način bio pregledniji za sljedeći korak, a to je odabir onoga što bi se digitaliziralo. Kako je već spomenuto, potreban je neki kriterij odabira građe. Kriterij može biti povijesna ili umjetnička vrijednost, oštećenost dokumenta i slično. Zatim se pristupa ključnom procesu, a to je postupak stvaranja kopije originalnog dokumenta identičnog izvorniku koji se zatim opisuje za buduću zbirku koja će se moći pretraživati putem određenih parametara. Pretraživanje se može odrediti prema ključnim karakteristikama, kao što su naslov, ključne riječi, predmet ili tiskar. Stvaranjem digitalne zbirke sitnog tiska zaštitio bi se izvorni dokument od propadanja, a korisnik bi imao dostupnu identičnu kopiju izvornika. Također, zbirka bi, kao što je već spomenuto, istodobno mogla biti dostupna većem broju korisnika.

6. 2. Tematske izložbe

Izložba je način komunikacije s javnošću prezentiranjem muzejskih eksponata. «Ona je u muzeju elementarni oblik prezentativne muzejske komunikacije, jer je organizirani sustav unutar kojeg i pomoću kojeg muzej prezentira društvenoj i kulturnoj javnosti poruke sadržane u muzejskim predmetima...».⁷⁵ Izložba nam omogućuje prikaz kulturne baštine i povijesnih vrijednosti na način osmišljavanja tematske izložbe koja ima za cilj dočarati posjetitelju povijesni trenutak i pružiti mu uvid u način života, običaje i kulturu određenog kraja. Komunikacija između prezentirane baštine i posjetitelja je važna jer muzejski postav, odnosno izložba, mora pratiti neki logičan slijed i dočarati predmete koji prenose poruku tako da oni tvore neku smislenu cjelinu. Posjetitelj mora biti zainteresiran, otvoren i sposoban pratiti izložbeni sadržaj i na taj način primiti poruku koja će imati za njega edukativnu, informacijsku i komunikacijsku funkciju, kao i funkciju pamćenja.⁷⁶ Muzejska izložba ne podrazumijeva samo prijenos već nekog postojećeg znanja posjetiteljima. Jedan od njezinih glavnih ciljeva je i stvaranje nekog novog znanja.⁷⁷ Drugim riječima, posjetitelj bi nakon posjeta izložbi i razgledavanju muzejskog postava, dakle, nakon primitka informacije, morao

⁷⁵ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993. Str. 201.

⁷⁶ Isto, str. 200.

⁷⁷ Isto, str. 206.

biti u stanju tu informaciju zapamtiti, interpretirati i koristiti u budućnosti. Ključan dio svake izložbe je muzejski predmet, jer je on nositelj poruke i sredstvo komunikacije s korisnicima. On predstavlja «predmet baštine koji je izdvojen iz svoje realnosti da bi u novoj muzejskoj stvarnosti u koju je prenesen bio dokument stvarnosti iz koje je izdvojen. Predmet baštine je realan predmet koji svojim materijalom i oblikom dokumentira realnost u kojoj je nastao, u kojoj je živio i s kojom je ušao u sadašnjost.»⁷⁸

Iako je građa sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar bila dijelom nekih izložbi i postava, imala je ulogu samo popratne građe koja je određenu muzejsku izložbu činila cjelovitijom i zanimljivijom. No, samostalne izložbe sitnog tiska, u kojoj bi on imao primarnu funkciju kao muzejski predmet, u Muzeju nije zabilježena, iako sitni tisak, kao što smo mogli vidjeti, ima iznimnu povijesnu vrijednost, često je zanimljivog sadržaja te znatnog umjetničkog dometa. Osim toga, u vremenu u kojem je nastajao bio je važan informacijsko-komunikacijski medij. Navedeni ga razlozi svakako kvalificiraju da postane i samostalnim predmetom tematske izložbe koja bi bila temeljena upravo na toj građi. Dakako, takva građa ne može biti izdvojena iz povijesnog trenutka te bi bilo potrebno voditi računa i o ostalim načinima komunikacije, kao što je, primjerice, plakat. Tematska izložba vezana uz sitni tisak trebala bi biti osmišljena na način da se uokviri cijelo jedno vremensko razdoblje, primjerice, razdoblje od kraja 19. stoljeća pa do početka Drugog svjetskog rata. Na taj bi način korisnik dobio cjeloviti prikaz društvenih, kulturnih i gospodarskih prilika grada Vukovara s naglaskom na sitni tisak kao izvor podataka i na njegovu primarnu funkciju. Pozivnice, zahvalnice, reklame i ostali materijal trebali bi pričati priču, na način da interpretiraju određeni kulturni događaj te da se izložba zasniva na činjenicama i podacima koje možemo iščitati sa same građe. To bi konkretno značilo da bi tekst koji prati tijek izložbe i daje korisniku cjeloviti prikaz kulturnih, društvenih ili gospodarskih događanja u Vukovaru trebao biti potkrijepljen dijelovima informacija sa same građe koja se prezentira. Svakako bi to bili citati i zanimljive rečenice koje obilježavaju pojedini primjerak građe i čine ga jedinstvenim. Na taj bi način ova građa prenijela povijesni trenutak u kojem je nastala u sadašnjost te dala posjetitelju uvid u način života i povijesne okolnosti koje su obilježile Vukovar u navedenom razdoblju. Da bi poruka koju šalje izložba imala smisao, posjetitelj mora nakon pogledane izložbe izaći s novim znanjem i emocijama koje je na njega ostavila građa. Tek se tada izložba, kao što navodi Maroević, može smatrati uspješnom.⁷⁹

⁷⁸ Isto, str. 120.

⁷⁹ Isto, str. 204.

Svakako bi trebalo voditi računa i o načinu same prezentacije, odnosno postavu koji će biti izložen. Kako je u pitanju građa koja se tiskala za masovnu distribuciju, važno je istaknuti predmete koji imaju neke posebne karakteristike - jezične, povijesne, umjetničke i slično. Na taj će način posjetitelj biti upoznat s važnošću sitnog tiska kao medija koji je imao ulogu prenositelja poruke i informacije, ali i njegovom zavičajnom vrijednošću u okviru cjelokupne nacionalne baštine. Kako bi građa ostavila dojam na posjetitelja, vrlo je važna i sama rasvjeta koja predstavlja bitan element prezentiranja. Svjetlo na različite načine može naglasiti predmete i pridonosi stvaranju dodatne atmosfere koja upotpunjuje cjelokupni dojam izložbe. U današnje vrijeme svakako bi bilo dobro i korištenje multimedijalne građe koja omogućuje istovremeno korištenje slike, zvuka i teksta. Na taj bi se način mogla prezentirati i društvena slika Vukovara, s popratnim razglednicama grada iz vremena na koje se odnosi građa sitnog tiska, određenom glazbom koja je bila tada vrlo popularna i slično. Izložba bi na taj način bila potpunija i korisnici bi imali cjelokupni dojam vremena u kojem je sitni tisak bio zastupljen u najvećoj mjeri kao komunikacijski medij.⁸⁰ Od popratnih tiskanih materijala vezanih uz izložbu svakako bi trebalo izraditi katalog s ilustracijama i popratnim tekstem. Zanimljivo bi bilo tiskati pozivnice po uzoru na neke koje pronalazimo u građi Muzeja, odnosno napraviti što vjerniju kopiju prijašnje pozivnice sa svim njezinim detaljima i elementima. To bi vjerojatno ostavilo dodatni dojam na posjetitelja te ga još više zaintrigiralo i ponukalo na posjet Muzeju.

6. 3. Bibliografija sitnog tiska

Osim postavljanja tematske izložbe i stvaranja digitalne zbirke, građa sitnog tiska mogla bi biti opisana i organizirana i izradom bibliografije. «Bibliografija je stručno-znanstvena djelatnost, koja prikuplja, vrednuje, odabire i sadržajno analizira i opisuje tiskane ili na drugi način umnožene javnosti namijenjene tekstove...»⁸¹ Predmet bibliografije čini knjižna, neknjižna građa i rukopisa. Sitni tisak pripada knjižnoj građi. Bibliografiju sitnog tiska trebalo bi izraditi prema određenim kriterijima koje bibliograf određuje prije no što prione samome poslu. Konkretno, pri izradi bibliografije sitnog tiska Gradskog muzeja

⁸⁰ Gob, André; Drouguet, Noémie. Muzeologija : povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: Antibarbarus, 2007. Str. 141.

⁸¹ Logar, Janez. Uvod u bibliografiju. Sarajevo : Svjetlost, 1973. Str. 13.

Vukovar svakako bi bilo potrebno i poznavanje povijesnih, kulturnih i gospodarskih prilika Vukovara, što je od velike važnosti pri izboru građe i njezinu vrednovanju.⁸² Potrebno je voditi računa o trima osnovnim koracima: «sakupljanju i izboru građe, bibliografskom opisivanju odabranih jedinica i klasifikaciji i sređivanju opisa bibliografskih jedinica.»⁸³ Najprije je potrebno odrediti opseg i namjenu bibliografije. Nakon toga slijedi popisivanje i opisivanje jedinica građe, pri čemu veliku pozornost treba posvetiti određivanju odrednice. Za sitni tisak bi najprikladnija bila odrednica izdavača, odnosno ime kulturno-umjetničkog društva ili vukovarskog obrtnika. U tom slučaju bi vukovarska društva bila nositelj odrednice u bibliografiji. Podatke koje bi bibliografija trebala sadržavati unutar bibliografskog opisa su, osim glavne odrednice, odnosno imena društva, jezik, opseg građe (dimenzije, boje), podatke o mjestu izdavanja, tiskari, godini i kratki opis jedinice (pozivnica, zahvalnica, reklama, proglas, informativni letak i oglas). Građa se treba opisati prema trenutno važećim međunarodnim standardima za bibliografski opis i to prema ISBD(CR): Međunarodnom bibliografskom standardu za opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe, ISBD(M): Međunarodnom bibliografskom standardu za opis omeđene građe i ISBD(ER) : međunarodnom bibliografskom standardu za opis elektroničke građe.⁸⁴ Dakako, bilo bi potrebno odrediti i vrstu bibliografskog niza. Mogao bi to biti kronološki niz, prema godini izdanja građe. Naposljetku, korištenje ove bibliografije bilo bi olakšano uporabom odgovarajućih kazala koja bi korisnicima olakšala pretraživanje i omogućila im brzo, jednostavno i efikasno pronalaženje potrebnih podataka. U slučaju da niz u ovoj bibliografiji bude kronološki, moglo bi se izraditi abecedno kazalo naziva društava, kazalo tiskara, predmetno kazalo (koncerti, kazališne predstave, zabave, obljetnice, trgovačke reklame) i stručno kazalo prema UDK (trgovina, bankarstvo, zdravstvo, glazba, sport). Navedena bi kazala zasigurno bitno olakšala korisnicima pretraživanje bibliografije.

Bibliografija sitnog tiska bila bi specijalna bibliografija jer bi bila ograničena vrstom građe (sitnim tiskom). Istodobno, bila bi to retrospektivna bibliografija jer bi pokrivala građu iz određenog vremenskog razdoblja u prošlosti. Također, ona bi bila i mjesna jer se odnosi na grad Vukovar. S obzirom na to da bi donosila i kratak opis svake jedinice bila bi to anotirana bibliografija. Također, budući da bi se radila uvidom u izvornu građu (*de visu*), bila bi to primarna bibliografija.

⁸² Isto, str. 16.

⁸³ Isto, str. 19.

⁸⁴ Blažević, Dorica; Pušić-Salaj Dubravka. Upute za uporabu formata Unimarc za kataložni opis sitnog tiska. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. URL: <http://www.nsk.hr/e-izdanja/sitnitisak.pdf>

7. Zaključak

Zavičajnost i zavičaj danas predstavljaju kulturni segment nacionalnog identiteta koji više nije omeđen državnim granicama, nego je dio globalnog svijeta. Očuvanje i prezentacija baštine određenog zavičaja omogućuje izgradnju nacije kao cjelovite zajednice koju čine upravo ti manji dijelovi, mikroregije sa svojim specifičnostima i raznolikostima. Sitni tisak koji pripada građi Gradskog muzeja Vukovara čini zavičajnu baštinu i identitet ovoga kraja. Zanimljivo je da takva efemerna građa sadrži brojne informacije i podatke koji mogu biti od velike koristi nizu znanstvenika – povjesničarima, povjesničarima umjetnosti, grafičkim dizajnerima, ali i muzeolozima i knjižničarima, kao i svima onima koji su zainteresirani za zavičajnu baštinu grada Vukovara, primjerice školarcima, studentima i drugim građanima. Na građi tako možemo pronaći znatan broj povijesnih činjenica, podatke o različitim kulturnim i društvenim događanjima, kao i informacije o ponudi niza vukovarskih obrtnika koji su u to doba imali svoj obrt. Sve te informacije često su znale biti popraćene i nekim šaljivim ili prikladnim tekstom. Osnovna je funkcija sitnog tiska bila informativna, a njegov umjetnički izraz bio je uvijek u funkciji naglašavanja teksta, odnosno informacije koju prenosi. Cilj je sitnog tiska bio privući pozornost korisnika, kako svojom informativnošću, tako i zanimljivim tekstom, ali i umjetničkim izrazom. Bio je to svojevrsan oblik marketinga. Sitni tisak zapravo obnaša dvostruku ulogu. U vrijeme nastanka je služio, kako smo već u više navrata naglašavali, kao sredstvo informiranja i oglašavanja, a u današnje je vrijeme povijesni dokument jednog doba koji uvelike može pridonijeti boljem upoznavanju zavičaja. Iz toga je razloga važno očuvanje te na prvi pogled efermne, ali neizmjerne važne građe. U radu smo predložili tri potencijalna načina očuvanja građe sitnog tiska. Prvi mogući način je njegova digitalizacija stvaranjem digitalne zbirke sitnog tiska, koja bi mogla biti dostupna korisnicima te se pretraživati. Drugi mogući način jest organizacija tematskih izložbi na kojima bi se sitni tisak prezentirao kao važan muzejski predmet zavičajne baštine. Također, građu je moguće popisati i opisati unutar bibliografije koja bi na jednom mjestu dala pregled građe koju Muzej posjeduje. Svakako je potrebno voditi računa o pravilnom opisu građe prema donesenim uputama za uporabu formata Unimarc za kataložni opis sitnog tiska jer će na taj način građa biti opisana prema standardima i biti dostupna korisnicima. Navedenim će načinima građa ne samo biti sačuvana, već i prezentirana velikom broju građana i potencijalnih korisnika.

Pravilnim odnosom i čuvanjem baštine koju posjedujemo očuvat ćemo i naš identitet koji će postati još poznatiji diljem svijeta. Zato je važno prenositi znanje mlađim generacijama i upoznavati ih s kulturom svojega kraja, kako bi ona ostala sačuvana i prezentirana na najbolji način.

8. Popis literature

1. Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Noviliber, 1998.
2. Baletić-Wertheimer, Alica. Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1993.
3. Blažević, Dorica; Pušić-Salaj Dubravka. Upute za uporabu formata Unimarc za kataložni opis sitnog tiska. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. Str. 3-4
URL: <http://www.nsk.hr/e-izdanja/sitnitisak.pdf> (2011-06-08)
4. Bonn, Cöcilia S. Vukovarska grafica Sofija-sestra Monika-Eltz. Vukovar: Franjevački samostan, 2000.
5. Brajčić, Marija; Mrkonjić, Anđelko. Pedagoški aspekti etno - muzeja Slivno. // Život i škola 15-16 1/2 (2006), str. 46-56. URL:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=39446 (26-02-2011)
6. Crevar, Olivera. Osobni intervju. 10.03.2011.
7. Dorn, Antun. Prilozi bibliografiji knjiga, novina i časopisa štampanih u Vukovaru 1867-1941. Vukovar : Grafičko poduzeće «Proleter» Vukovar, 1967.
8. Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968.
9. Gob, André; Drouguet Noémie. Muzeologija : povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: Antibarbarus, 2007.
10. Hazler, Dragan. Uz obljetnički dan Deklaracije o hrvatskom književnom jeziku, 2010.
URL : <http://www.hazud.ch/tag/pavao-stoos/> (2011-05-20)
11. Horvat, Vlado. Obrt i trgovina u Vukovaru. Vukovar : Gradski muzej Vukovar, 2003.
12. Horvat. Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Vukovar : Gradski muzej Vukovar, 2007.
13. Horvat, Vlado; Potrebić, Filip. Uspon Građanskog Vukovara 1850-1918. godine. Vukovar – vjekovni hrvatski grada na Dunav. Varaždin : Varteks tiskara d.o.o, 1993. / 1994.
14. Kavurić, Lada. Hrvatski plakat do 1940. Zagreb : Horetzky, 1999.
15. Logar, Janez. Uvod u bibliografiju. Sarajevo : Svjetlost, 1973.

16. Marić, Ruža. Gradski muzej Vukovar. // Glasnik slavonskih muzeja 25, 2(1998), str. 31-35.
17. Maroević, Ivo. Baštinom u svijet. Petrinja : Matica Hrvatska, 2004.
18. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
19. Muzejsko-dokumentacijski centar. URL:
<http://www.mdc.hr/RatneStete/hr/rezultat1.asp?g=41&m=>(2011-05-04)
20. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 20.listopada 2006.
21. Ogledi za kulturna pitanja / urednički odbor Šulc, Ivo; Brlić, Ante; Crlenjak Brane. Vukovar : Radničko sveučilište, 1958.
22. Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. URL:
<http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (2011-03-21)
23. Reljac-Fajs, Emilija. Zavičajna baština i održivi razvoj. // Cjeloživotno učenje za održivi razvoj. Urednici Vinka Uzlelac, Lidija Vujičić. Rijeka : Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, 2008, str. 123-129 URL :
http://www.ufri.uniri.hr/data/book_2.pdf (2011-05-25)
24. Roksandić, Drago. Zavičajna povijest : izazovni pojmovi. // Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu : zbornik / Prvi hrvatski simpozij o nastavi povijesti Urednici Marijana Marinović, Drago Roksandić. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006., str. 25-31.
25. Samardžija, Marko. Nad stoljećima hrvatskog jezika // Hrvatski jezični portal. URL :
<http://hjp.srce.hr/index.php?show=povijest&chapter=00-samardija> (2011-05-25)
26. Smiljanić, Milutin. Štamparstvo u Vukovaru. // Bibliotekarski godišnjak Vojvodine 1971, str. 9-73.
27. Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009.
28. Šarinić, Josip. Nagodbena Hrvatska. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1972, str. 288-289.
29. Tošić-Grlač, Sanja. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu : zbornik radova, br.1 (Ožujak 2010), str. 307-314. URL:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=83704 (2011-06-07)

30. Velagić, Zoran; Gracek, Merien. Od plakata do plakatiranja: komuniciranje plakatima u Osijeku u prvim desetljećima 20. stoljeća. // *Libellarium* 1, 2 (2008), str.181-202. URL : <http://hrcak.srce.hr/37155> (2011-05-21)
31. Vučedolska kultura. // *Hrvatska likovna enciklopedija*. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Sv. 8. 2005. Str. 57.
32. Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 1/4, 21(1975), str. 1-4.
33. Žebec, Ivana. Utjecaj češkog kapitala na razvoj Vukovara u razdoblju između dva svjetska rata. // *Društvena istraživanja* 17, br. 1/2 (2008), str. 101-124 URL : http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=35623 (2011-05-11)
34. Živković-Kreže, Zlata. Na podunavskom prometnom pravcu : Osvrt na gospodarski razvoj Vukovara u 19. i na početku 20. stoljeća. // *Društvena istraživanja* 17, 1/2 (2008), str. 135-148. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=35631 (2011-05-11)

9. Prilozi

Samo 3 dana !

**Za božićne
praznike**

rasprodajem nesortirane cipele i to ženske visoke, braun i crne čizmice ženske antilop na 1 špan., crne i grau ženske antilop sa lakom na šniranje, ženske ševro na 1 špan u bojama.

**Cijene prije 360 Din i 300 Din.
Sada svaki par samo Din 160.**

**Antun Milojević, trg. cipela,
VUKOVAR.**

Samo 3 dana !

„Građanska tiskara“, Vukovar

Prilog 1: Reklama vukovarskog obrtnika .

Prilog 2: Zadužnica iz 1925. godine.

Hrvatsko katoličko žensko prosvjetno društvo
u Vukovaru

priređuje
pod pokroviteljstvom presvijetle gospođe
SOFIJE GROFICE ELTZ
u nedjelju, dne 28. travnja 1940.
u Hrvatskom Domu

ZABAVNO

 VEČE

U KORIST POPLAVLJENIH

na koje se cij. građanstvo najuljudnije poziva.

Početak u 8³⁰ sati na večer

Ulazne cijene: I. red Din 15'—, II. red Din 10'—,
III. red Din 8'—, stajanje Din 5'—, đaci Din 3'—

Kako čist prihod ide u korist
POPLAVLJENIH GRADA VUKOVARA,
to se dobrovoljni prilozi primaju sa zahvalnošću.

O D B O R

Narodna tiskara, Vukovar.

Prilog 3: Pozivnica na «Zabavno veče» iz 1940. godine.

**Vatru gasi,
brata spasi!**

**DOBROVOLJNO VATRO-
GASNO DRUŠTVO
U VUKOVARU**

priredjuje

u srijedu, dne 1. veljače 1928.
u svim prostorijama „Hrvatskog Doma“

DRUŠTVENI PLES

na koji se Vaše cijenjeno gospodstvo,
-:- sa obitelji, najučljivije poziva. -:-

Ulazne cijene: Za obitelj 25 Din, a za osobu 10 Din.

Čist prihod ove zabave ide za nabavu
vatrogasnog automobila, pa se dobro-
voljni prilozi primaju sa zahvalnošću.

Početak u 8¹/₂ sati na večer.

ODBOR.

• „Gradjanska tiskara“ -- Vukovar.

Prilog 4: Pozivnica na «Društveni ples» iz 1928. godine.

Prilog 5: Pozivnica na «Proslavu stogodišnjice rođenja hrvatskog glazbotvorca Vatroslava pl. Lisinskog» iz 1919. godine.

Prilog 6: Pozivnica na «Narodni blagdan» iz 1929. godine.

Sokolsko društvo Vukovar

priređuje u spomen smrti narodnih mučenika

Zrinskog i Frankopana

I
u četvrtak 30 aprila 1936 god.

u rimokatoličkoj župnoj crkvi u 9 sati prije podne

SVEČANE ZADUŠNICE

posle zadušnica održaće spomen slovo o Zrinskom i Frankopanu brat Adolf Klaić, profesor, u Sokolani.

II

У суботу 2 маја 1936 године навече

у великој дворани Хрватског дома

СВЕЧАНИ ЈАВНИ ЧАС

Програм :

- 1) ПОЗДРАВ брата старешине Матије Коха
- 2) „ДАН 30 ТРАВЊА“, рецитије сестра Мира Добријевић, нараштајка
- 3) Бачић: „ЈУГОСЛОВЕНСКИ ВОЈНИК“, алегориска слика, изводе мушка и женска деца
- 4) Шеноа: „НА ОЗЉУ ГРАДУ“, декламује брат Пвл Звонимир, нарашт.
- 5) * * *: „СЛОВЕНСКЕ РОЖИЦЕ“, изводе женска деца
- 6) Жиц А.: „ИГРЕ ЛЕПЕЗАМА“, изводе женска деца
- 7) Богуновић: „ВЕЖБЕ И КОЛА“, изводе мушка деца
- 8) Болхарјева: „ВЕЖБЕ СУНЦОБРАНИМА“, изводе женска деца
- 9) Ивичић Б.: „ПОЛКИН ПЛЕС“, изводе женска деца
- 10) Ракић Н.: „НА ГАЗИМЕСТАНУ“, декламује брат Станковић Велизар, нараштајац
- 11) Ивичић Б.: „КОЗАЧКИ ПЛЕС“, изводе женска деца
- 12) * * *: „ШЕСТИЦА“, изводи женски нараштај
- 13) * * *: „ПЕТИЦА“, изводи мушки нараштај
- 14) Вучковићева: „НАРЦИС“, ритмичка вежба по песми В. Илића, изводи женски нараштај
- 15) * * *: „РАЗБОЈ“, изводи нараштај

Прослави треба да присуствују: све чланство, нараштај и деца.

Позивају се све културне и хумане установе и организације као и поштовано грађанство.

Početak tačno u 8.30 č. naveče.

УЛАЗНИНА: I место 15 din., II место 10 din., stajanje 5 din., daci 3 din.

Sva su mesta počasna i nisu obeležena brojevima

Zdravo!

Uprava Sokolskog društva Vukovar.

Prilog 7: Pozivnica na spomen smrti Zrinskih i Frankopana iz 1936. godine.

HRVATSKO KATOLIČKO ŽENSKO
PROSVJETNO DRUŠTVO U VUKOVARU

SLAVI
20-GODIŠNJICU
DRUŠTVENOGA RADA

i priređuje u subotu 20. svibnja
1939. u dvorani Hrvatskog doma
veliku dječju operetu u 3 čina

„PEKAREV MIŠKO“

na koju se sa cijenjenom obitelji ovime
najljudnije pozivate

Početak točno u 8 sati na večer

CIJENE MJESTA:

I. mjesto Din 20.—, II. mjesto Din 15.—,
III. mjesto Din 10.—, stajanje 8.—, đaci 3.—

ODBOR

Prilog 8: Pozivnica na proslavu dvadesetogodišnjice rada Društva iz 1939. godine.

DRUŠTVO „HRVATSKI DOM“
U VUKOVARU

(-) slavi u nedjelju, dne 7. srpnja 1929. (-)

NARODNI BLAGDAN

sv. Ćirila i Metoda, svečanom sv. misom u
rimo-katol. župnoj crkvi čč. oo. franjevac.

Poslije podne

VELIKA PUČKA SVEČANOST

u svim prostorijama „Hrvatskoga
Doma“ i u bašći svratišta „LAV“,

na koju se sva društva i korporacije, kao i Vaše
p. n. gospodstvo sa cij. obitelji najuljudnije poziva.

Ulaznina za pučku svečanost 5 dinara,
daci i djeca 2 dinara po osobi.

Sav prihod ide u korist „Hrvatskog Doma“, pa se
• pretplate i darovi primaju sa zahvalnošću. •

U slučaju nepovoljnog vremena Pučka svečanost
u velikoj dvorani „HRVATSKOG DOMA“.

RASPORED PROSLAVE:

U 9 sati do podne svečana sv. misa u crkvi čč. oo.
franjevaca, uz pjevanje Hrvat. pjevačkog društva „Dunav“.
Sastanak pred crkvom.

U pola 4 sata po podne polazak Hrvatskog Sokola i
Sokolica, te Hrvatskog konjaničkog sokola, sa fanfarom iz
gombaone realne gimnazije na:

PUČKU SVEČANOST

koja će se održavati u svim prostorijama „Hrvatskog
Doma“ i svratišta „LAV“.

Početak svečanosti u 4 sata po podne.

Osim vrlo šaljivog rasporeda, biti će obligatno pecanje
(ribolov), vrtuljak, trčanje u vreći, lizanje pekmeza, lov na palke,
pečeni jaganjci, odojci, vruća prasatina, hladno pivo, izvrsno
vino, koriandoli i t. d.

Izbor triju ljepotica, od kojih će jedna proglasiti za

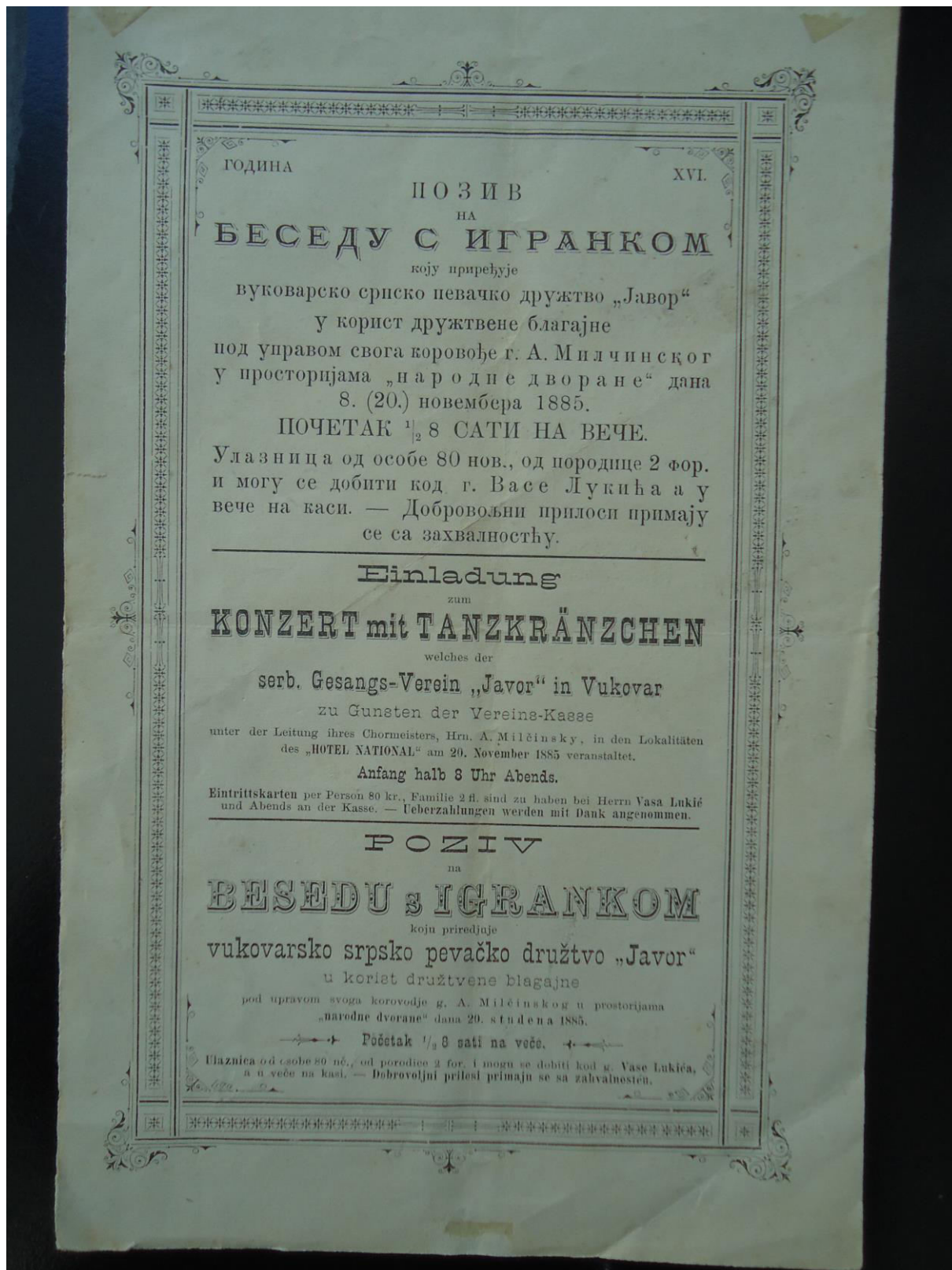
MISS VUKOVAR 1929.

Na svečanosti svira domaća vatrogasna glazba.

Na večer u bašći „Lav“ koncert fanfare Hrvat.
Sokola i Hrvatskog pjevačkog društva „DUNAV“.
U velikoj dvorani Hrv. Doma u 9 sati na večer

P - L - E - S
(svira vatrogasna glazba).

Prilog 9: Pozivnica na «Narodni blagdan» iz 1929. godine.

Prilog 10: Trojezična pozivnica na koncert iz 1885. godine.

Prilog 11: Pozivnica na proslavu «Narodnog blagdana» iz 1927. godine.

**Буковарско српско певачко друштво
„ЈАВОР“**

приређује

у суботу 12 јула 1930 (на Петровдан)

у башти свратишта „ЈАВ“

ВОКАЛНИ КОНЦЕРАТ

ПРОГРАМ :

1. Чајковски : „Приклони Господи ухо твоје“,
(пева мешовити хор).
2. Готовац : „На Вардару“ ероикон,
(пева мушки хор).
3. Жганец : а) „Кај се припетило...“
б) „Фтичек вели...“
в) „Киша пада...“
г) „Под копином...“
(пева мешовити хор).
4. Гргошевић : Сличице са села :
а) „Заспала девојка...“
б) „Кроз гору...“
в) „У предвечерје...“
г) „У зору пред жетвом...“
Коњовић : д) „Враголан“, (пева жен. хор).
5. Мокрањац : XII руковет (песме са Косова),
(пева мешовити хор).

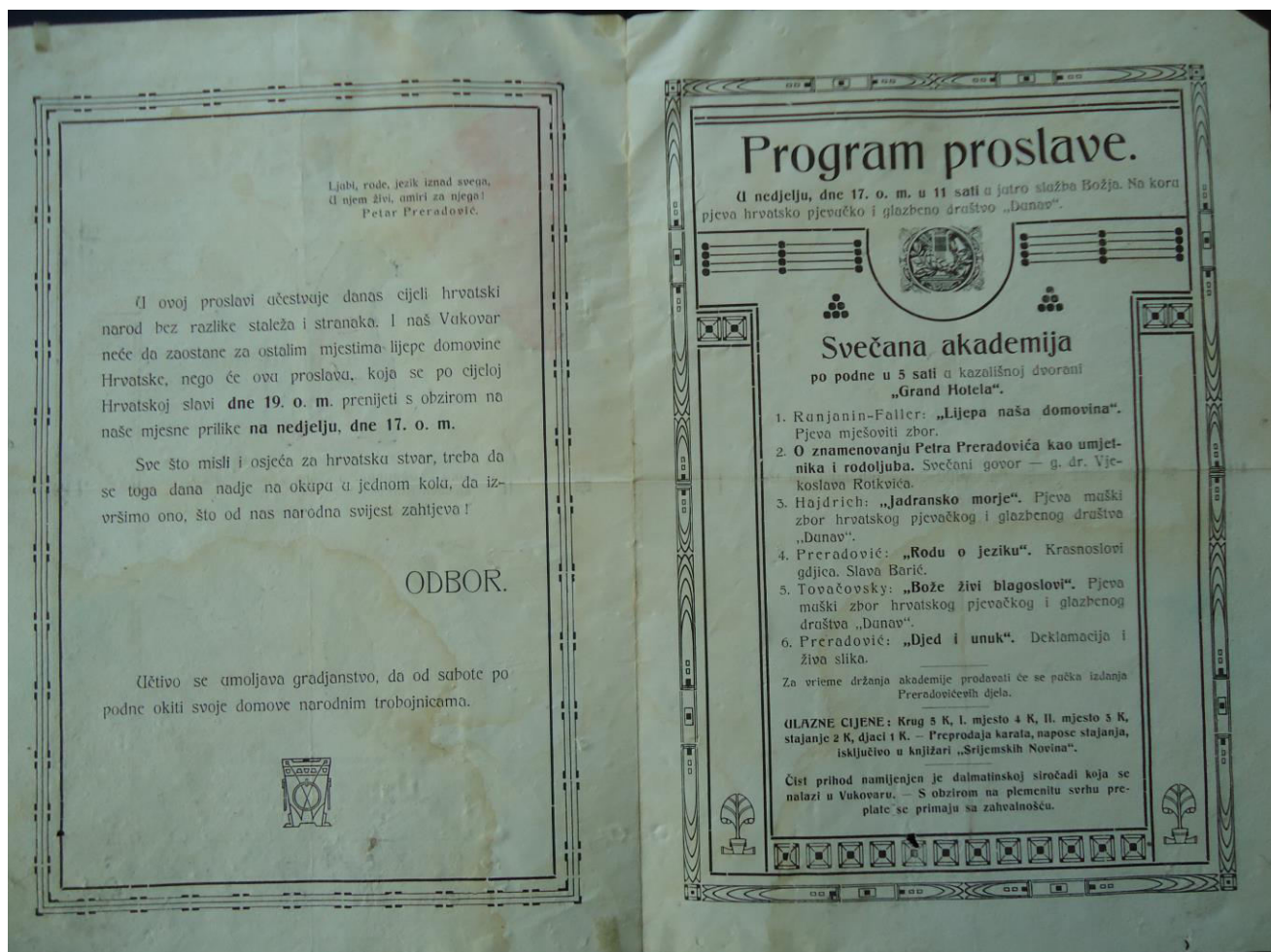
Prilog 12: Pozivnica na koncert iz 1930. godine.

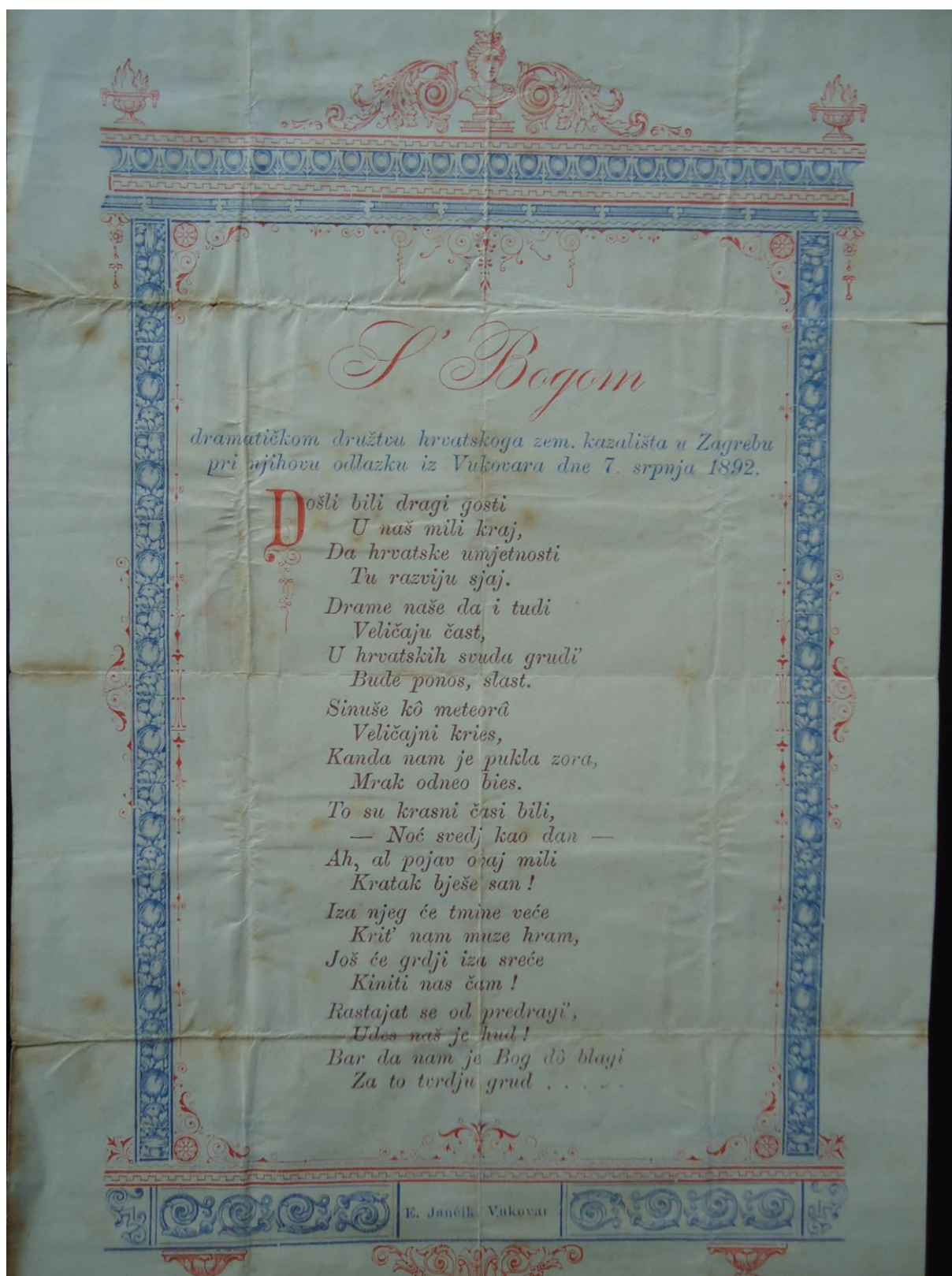
Prilog 13: Pozivnica na obilježavanje «Tisućgodisnjice hrvatskog kraljevstva» iz 1925. godine.

Prilog 14: Pozivnica na proslavu stogodišnjice rođenja Petra Preradovića iz 1928. godine.

Prilog 15: Program proslave stogodišnjice rođenja Petra Preradovića iz 1928. godine.

Prilog 16: Zahvalnica dramskom društvu hrvatskog zemaljskog kazališta iz Zagreba iz 1892. godine.

:: DRUŠTVO ZA TJELOVJEŽBU ::
„HRVATSKI SOKOL“
U VUKOVARU

priljubljuje
na drugi dan Uskrsa
dne 17. travnja 1911.
u dvorani „Grand Hotela“

javnu vježbu
sa plesom

na koju se Vaše p. n. gospodstvo
sa obitelji najljubnije poziva.

Ulazne cijene po osobi: sjedalo u
krugu K 4.—, I. red K 5.—, II. red
K 2.—, III. red K 1.40, stajanje K 1.—.

Svirati će vojnička glazba c. i kr.
pješ. puk. br. 78. iz Osieka.

Ulaznice se mogu dobiti u
knjižari „Sriem. Novina“
a na večer na
blagajni.

Čist prihod ide u korist putne blagajne za
II. hrv. svesokolski slet.

Početak točno u 8 sati na večer.

Tiskara „Sriemskih Novina“ u Vukovaru.

Prilog 17: Pozivnica na javnu vježbu iz 1911. godine.

HRVATSKA OBRTNA ZADRUGA
U VUKOVARU

priredjuje

u subotu, dne 15. siječnja 1938. g.
u svima prostorijama „Hrvatskog Doma“

DRUŠTVENI PLES SA PREDSTAVOM

koju izvadja kazališni dobrovoljci
na koji se Vaše p. n. gospodstvo sa cije-
njenom obitelji ovime najuljudnije poziva.

ULAZNE CIJENE: Za obitelj 20 Din, za
osobu 10 Din, a za člana sa obitelji 10 Din.

Svirati će domaća vatrogasna glazba
pod upravom g. CHALUPE.

Početak točno u 8 sati na večer.

Čist prihod namijenjen je za pot-
poru starih i nemoćnih članova, pa
se obzirom na tu plemenitu svrhu,
preplate primaju sa zahvalnošću.

ODBOR

»Novo Doba«, Vukovar

Prilog 18: Pozivnica na Društveni ples iz 1938. godine.

Pod pokroviteljstvom Njeg. Vel. ALEKSANDRA I.
kralja Jugoslavije

Jugoslavenski pevački savez i savezno
VUKOVARSKO SRPSKO PEVAČKO DRUŠTVO „JAVOR“

priređuje

u subotu 25. februara o. g.
u dvorani Oficirskog doma
u Osijeku

VOKALNI KONCERAT

na koji se Vaše p. n. gospodstvo sa
cenjenom obitelji najučtivije poziva.

ZBOROM DIRIGUJE DRUŠTVENI
DIRIGENT PROF. B. LONČARIĆ.

Ulaznina je po osobi: I. mesto 15 Din,
II. mesto 10 Din, đaci i vojnici 5 Din.

Početak koncerta u 8^{1/2} s. na veče.

„JAVOR“
KINOTVAR

Prilog 19: Pozivnica na Vokalni koncert.